

ŞANTIERUL ARHEOLOGIC ICLOD. CAMPANIA 1994

După mai bine de 12 ani, de cercetări la sistemul de fortificație, în campania din acest an cercetările s-au orientat pentru reluarea săpăturilor sistematice în interiorul așezării. Pentru rezolvarea acesteia s-au continuat prospectările magnetometrice în zona ce urma să fie explorată.

O echipă de prospectări arheometrice, formată din Cornel Marian, Adrian Alicu și Doina Alicu au început măsurători sistematice prin măsurarea rezistivității (Marian-Alicu 1994). Acest gen de prospecție era de preferat din cauze obiective și subiective. Cele obiective erau determinate de condițiile fizice ale zonei, deoarece linia electrică a CFR deranjează prospectările cu magnetometru cu protoni (Morariu 1989; 1990). Cele subiective sunt determinate de lipsa altor metode și, mai ales, de „îmbătrânirea” sursei de radiații cu cobalt pentru magnetometru cu radiații gama, metode care au dat rezultate deosebite la Iclod (Dărăban 1988; 1990).

Prospectările au arătat prezența unor anomalii magnetometrice. În aceste anomalii precizăm că este cuprinsă și evoluția straturilor geologice superioare, care în zona de la Iclod nu sunt uniforme, lucru ce reiese din prospectările anterioare (Morariu 1989), dar și din analizele pedologice efectuate (Lazarovici — Picu 1987—1988; 1990; 1991). Săpăturile proiectate se află în zona centrală a stațiunii, dacă ne raportăm la șanțurile de apărare (Lazarovici — Maxim — Pinteș — Meșter 1994), urmând a preciza situația în mijlocul stațiunii. Secțiunile din această campanie (S48—49) au fost proiectate pe sistemul de caroiaj general, bazat pe dispunerea liniilor de cale ferată (fig. 1). Reperul laturii de vest al secțiunii 48 se afla la 5 m sud de borna km 37 și 9,70 m vest de stâlpul liniei CFR. Colțul de vest al S 49 se afla 10 m vest de asfaltul șoselei. Undeva, în această zonă a săpat și M. Roska în primăvara anului 1903.

Secțiunile aveau dimensiunile de 20×2 m. Sistemul de caroiaj pornea de la drum spre calea ferată. Numerotarea complexelor s-a făcut în ordinea descoperirii lor, dar ea continuă pe cea din anii precedenți.

Stratigrafia. Contrar așteptărilor stratigrafia din această campanie nu a fost asemănătoare celei din anii precedenți. Straturile de cultură din zona centrală a săpăturii sunt mai subțiri (fig. 2 jos). Acestea au următoarea succesiune:

- 0—0,20 m sol agricol, humus recent, negru-brun;
- 0,20—0,40 (0,45) m strat negru, amestecat cu puține materiale neolitice de fază Iclod I/II;
- 0,45—0,50 m strat negru-brun, discontinuu, cu materiale de fază Iclod I/II.

În ambele secțiuni, în c. 1—2, stratul de pietriș nu este la fel de ridicat ca în restul secțiunii, la adâncimea de 0,60—0,80 m apar sporadic fragmente ceramice Iclod I timpurii.

În secțiunea 48 au fost delimitate și preparate pe traseul secțiunii 8 complexe: 2 bordeie (B 88, B 90), cinci gropi (G 84—85, 87a, b, c, 89, 91) și o platformă (P 86).

Complexele. La adâncimea de -0,40 m a apărut un nivel de călcare, aflat la baza stratului de cultură, format dintr-un strat mai brun, considerat adesea Iclod I. Gropile 84, 85, 87 sunt gropi de stâlp, având diametrul între 15—35 cm. Gropile, care pornesc din strat (de la -50 cm), taie un strat cu chirpici mărunț, în c. 7—8.

Bordeiul 88 pleacă din stratul negru și taie platforma de pietriș geologic. În umplutura sa este găsit pământ negru și pietriș, precum și ceramică aparținând fazei Iclod I, așa cum a fost definită de noi (*Lazarovici 1991*, p. 133 și urm.; *1991 a*, p. 10—12; și bibl. la ambele). Prezența pietrișului arată că, după o perioadă de funcționare, groapa este astupată cu același pământ din care a fost săpată. Aceasta ar însemna că pământul scos din groapă a fost depus pe margini. Nu știm precis dacă bordeiul este astupat sistematic sau este abandonat. Oricum, după sărăcia materialului din el se pare că a fost astupat destul de repede și nu a servit ca groapă pentru resturi menajere.

Groapa 89 (c. 9) a fost preparată de la -0,70 m. Groapa are una din laturi de 3 m și adâncimea de 0,80 m. Groapa are în umplură ceramică și fragmente de coarne de cerb.

Bordeiul 90 (c. 10, preparat la -0,60 la -1,20 m) are forma unui semibordei, cu o prelungire ce poate fi intrarea, gârliciul. Dimensiunile reale ale complexului nu pot fi apreciate.

Groapa 91 (c. 1) este o groapă specială al cărui rost nu-l putem preciza exact. Dimensiunile sunt de 50×35 cm, iar în umplură sunt câteva oase. Ceramica din complex aparține fazei Iclod I, de altfel, a fost săpat din nivel Iclod I, I.II.

În secțiunea 49 au fost delimitate cca. 4 complexe: 1 mormânt, 1 groapă de cult, două grupări de albieri al căror rost nu-l putem preciza și o groapă rectangulară, cu colțurile rotunjite (G 86).

Groapa 92 (S49, c. 6.7) este o groapă deosebită din punctul de vedere al materialului descoperit în ea.

Groapa a. În notarea materialului a apărut noțiunea de gr. a, care nu a fost localizată și descrisă. Aceasta apare în clasificări în vecinătatea diferitelor complexe.

Groapa 2 apare, de asemenea, în notarea materialului fără a fi asimilabilă vreunui complex.

Mormântul 51 (S49, c. 4.5) (*fig. 4*), poziție întinsă pe spate, orientat SN cu privirea spre nord, capul răsturnat spre dreapta, brațele încrucișate, stângul pe abdomen, dreptul pe piept, picioarele paralele cu labele încrucișate. Inventarul mormântului, deosebit de bogat, constă din:

— vasul 1 (P. 140375; (*fig. 3.5*; *pl. 1/4*), situat în stânga craniului, cilindric spre tronconic cu baza mare în jos, cu buza răsfrântă (tip AD); pastă semifină, cenușie, amestec cu nisip fin și concrețiuni feruginoase în pastă;

— vasul 2 (P 125701; fig. 3/4), aflat în dreapta capului, cu profil „S” alungit; pastă semifină spre fină, slip galben pictat, biscuit cărămiziu, interior augobă gălbui-verzuie;

— vasul 3 (P 125696; fig. 3/3), depus pe umărul drept, pahar-cupă, profil „S”; pastă fină, slip picat, gălbui, biscuit negru-cenușiu;

— vasul 4 (pl. 1/2), lângă laba piciorului stâng, se afla un pahar tronconic; pastă cărămizie;

— obiect 5 (P 125706; fig. 4/1), topor-secură, perforat, lângă femurul stâng; toporul are ceafa foarte înaltă, lungă, tăișul era știrbit, la fel urme de știrbituri la ceafă;

— obiect 6, topor calapod spre daltă, lângă tibia dreaptă, foarte probabil avea și coadă și se afla spre bazin sau în mână;

— obiect 7, un fragment de corn de cervideu, piesa are în vârf o mică gaură;

— obiect 9, fragment de maxilar de bovină sau cerb, lângă laba piciorului stâng. Piesa a fost depusă ca ofrandă de carne, fiind dintr-o parte carnoasă.

— obiect 10, fragment de tibie de la bos taurus, din regiunea carnală.

— obiect 10, fragment de os de animal, nedeterminabil, depus deasupra umărului stâng.

Groapa 92 este una dintre cele mai interesante și importante descoperiri de la Iclod. Interesul deosebit este determinat de descoperirea unei gropi de ofrandă, conținând un număr mare de vase și trei topoare, uriașe, depuse simbolic. Interesul este marcat și de faptul că unul dintre topoare a fost confecționat dintr-o rocă, moale, friabilă, descompusă, rocă din care nu știm să se fi confecționat vreodată topor. Mesajul pe care îl transmit piesele, forma lor, asocierea lor, locul în stațiune, raritatea unor asemenea descoperiri, depunerile, urmele de cenușă, oasele de animale ș.a. sunt toate elemente care vor permite cândva lămurirea semnelor de întrebare, ce se ridică în mod firesc la o asemenea descoperire.

Groapa se află în zona centrală a stațiunii, la cca. 10 m de axa N—S a stațiunii (fig. 1), ușor deplasată spre vest. Groapa a fost delimitată în secțiunea 49 (c. 6—7), intrând puțin sub profilul vestic. Groapa era de formă rotundă, având diametrul de 1,75 m, adâncimea de 0,50 m (fundul cobora până la -0,90 m de la suprafața solului). Adâncimea de săpare este de la cca. -40 cm. Groapa a fost săpată în trepte, mai ales, spre est.

Umplerea gropii s-a făcut prin spargerea rituală a unor vase, care au fost depuse diferit în groapă: unele au fost așezate, altele aruncate și sparte, altele sparte în altă parte și unele fragmente de la mai multe vase, pot proveni din stratul de cultură.

Primele obiecte depuse pe fundul gropii au fost trei piese uriașe, de piatră, așezate pe un strat de cenușă, oase arse și resturi de cărbune, cu urme de ardere și cu câteva fragmente de vase, între care un fund de vas întreg:

— vasul 1 (P125698) (fig. 4/3), vas cilindric, tip AD (pentru tipologia tuturor vaselor catalog (Lazarovici 1991a, p. 31): h = 22, dm 16,5 cm; slip gălbui picat, biscuit cenușiu;

— vasul 2 (P125697) (*fig. 6/1*), vas cu profil S, variantă a tipului IA, $h = 12,3$, $dg = 11,5$ cm;

— vasul 3 (P125699) (*fig. 5/3; 4/6 a—b*), cupă cu picior, fragmentară, greu întregibilă; tip EC, pastă cu slip gălbui, picat, biscuit cărămiziu;

— vasul 4 (P125687) (*fig. 5/5; pl. I/1*), vas tronconic, tip BG; pastă semifină, cu slip gros, gălbui, amestec cu nisip și mică, biscuit cenușiu, cu urme de ocră pe vas în interior; $h = 6,5$, $dg = 10,5$ cm;

— vasul 5 (P125701) (*fig. 3/4*), vas cu profil S, cupă, slip gălbui, interior angobă verzuie; $h = 15$, $db = 14$ cm;

— vasul 6 (P125692) (*fig. 5/8*), tip HB + toartă conică, pastă semifină spre uzuală;

— vasul 7 (P125690) (*fig. 5/5*), amforă cu două toarte pe umăr, tip JA (variantă); vas din pastă fină cu slip gros, gălbui picat, biscuit cărămiziu, negru la interior;

— vasul 8 (P125684) (*fig. 4/4*), vas cilindric mare (tip AA) cu capac, pastă semifină, cărămizie, cu slip gălbui;

— vasul 9 (P125685) (*fig. 5/1*), vas capac (tip AB), potrivit pentru vasul de mai sus, pastă semifină, gălbuie, cu slip subțire gen angobă, picat;

— vasul 10 (P125654) (*fig. 5/7*), vâscior tronconic, fin, fără slip, gălbui în interior galben-cenușiu;

— vasul 11 fragmente de vas în curs de restaurare;

— vasul 12 (*fig. 5/2*), fund de vas, din ceramică neagră, arșă slab, pastă cu slip gros, fin, la interior are angobă gălbuie, pasta e amestecată cu pietricele;

— vasul 13 (P125695) (*fig. 5/6*), strachină mică, tronconică, cu 2 proeminențe mici, conice, tip BF; slip gălbui picat, biscuitul (miezul vasului) cenușiu; $h = 3$, $dg = 6,7$ cm;

— vasul 14 (P125686) (*fig. 5/4*), strachină mică, tronconică, cu trei toarte, tip BC; pastă semifină spre fină, slip gălbui, picat, nisip fin.

— topor-sceptru (*fig. 7/1 a—b*), uriaș ca dimensiuni: $L = 31,5$ cm, $l = 3,3$ cm, $g = 4,4$ cm, cu spărturi în zona mânerului, determinate fie de sistemul de prindere, fie de folosirea muchiilor la lovire;

— topor-ciocan, uriaș, rupt (*fig. 7/2*), $L = 20,5$ cm, $l = 3,3$ cm, $g = 3$ cm;

— „machetă” de topor (*fig. 7/3*), lucrat din rocă friabilă (micașist), rupt în 5 fragmente, descompus de solul în care a stat;

— din groapă au fost adunate mai multe oase, cele mai multe grupate în zona de est a gropii. Acestea sunt formate din: astragal de mistreț (*Sus scrofa ferus*), vertebră (altas) de cerb (*cervus elaphas*) și alte 2—3 fragmente de oase de cerb.

Descrierea amănunțită a pieselor era necesară datorită caracterului deosebit al descoperirii unui asemenea complex.

Materialul arheologic constă din descoperirea a 520 de fragmente ceramice, la care se adaugă un număr de oase, unelte de os și piatră. Pentru prelucrările matematice de mai jos, vezi IHM 1985 (*Frențiu — Lazarovici 1987—1988; 1990*).

Pe categorii, predomină ceramica fină, urmată de semifină și uzuală sau grosieră. Dintre complexe domină G 92 cu 226 fragmente (întră aici

și fragmentele de vase), urmată de B 90 cu 138 fragmente, iar cele mai sărace sunt G 91 și G 88. Prin clasificarea de mai jos pe categorii observăm vecinătățile dintre complexe și categorii.

	G92	P86	G91	Gra	B90	G88	G89	G93	total
fină	174	80	4	28	62	5	12	2	269
grosieră	7	4	0	3	16	2	4	0	36
semifină	45	28	2	21	60	5	16	34	215
	226	112	6	52	138	12	32	36	520

Culoarea ceramicii diferă de la un complex la altul. Clasificând complexele după culoarea interioară și exterioară a ceramicii, obținem ordonarea de mai jos, expresie nu numai a gustului pentru o anumite culoare, ci și a tehnologiei de ardere, știind că culoarea depinde de mai mulți factori fizico-chimici și tehnologici (arderea, degresarea lutului, compoziția argilei ș.a.).

	B90	Gra	P86	G91	G92	G88	G89	G93
cărămiziu; cărămiziu cu flecuri	10	0	0	0	0	0	0	0
cenușiu; cenușiu	3	0	0	0	0	0	0	0
roșu; negru	6	0	0	0	0	0	0	0
brun cu flecuri; cărămiziu cu flecuri	5	0	0	0	0	0	0	0
gălbui; portocaliu	5	0	0	0	0	0	0	0
cărămiziu cu flecuri; brun cu flecuri	4	0	0	0	0	0	0	0
negru cenușiu; brun deschis	3	0	0	0	0	0	0	0
portocaliu; negru cenușiu	3	0	0	0	0	0	0	0
vișiniu; vișiniu	3	1	0	0	0	0	0	0
cărămiziu; gălbui	4	2	0	0	0	0	0	0
cărămiziu cu flec; cărăm. cu flecuri	7	0	3	0	0	0	0	0
negru; negru	4	1	1	0	0	0	0	0
cărăm. cu flecuri; negru cenușiu	3	2	0	0	0	0	0	0
cenușiu albicios; negru	2	2	0	0	0	0	0	0
brun cu flecuri; cafeniu albicios	2	0	2	0	0	0	0	0
cafeniu albicios; cenușiu	0	3	0	0	0	0	0	0
cărămiziu; negru	0	3	1	0	0	0	0	0
cărămiziu cu flecuri; cărămiziu	0	0	6	0	0	0	0	0
negru cenușiu; cărămiziu	0	0	3	0	0	0	0	0
negru cenușiu; negru	0	0	3	0	0	0	0	0
portocaliu; cărămiziu	0	0	3	0	0	0	0	0
roșu; portocaliu	0	0	4	0	0	0	0	0
brun cu flecuri; brun cu flecuri	2	2	5	0	1	0	0	0
brun deschis; cărămiziu	4	0	0	0	1	0	0	0
negru-cenuș. cu flec. gălbui; negru	2	0	3	0	1	0	0	0
roșu; roșu	6	0	2	0	6	1	0	0
brun cu flecuri; negru	0	0	2	1	2	0	0	0
brun deschis; cenușiu	6	0	0	0	10	0	0	0
cărămiziu; cărămiziu	18	14	44	3	38	0	4	0
brun cu flecuri; cenușiu	5	2	3	0	37	0	0	0
cafeniu albicios; cafeniu albicios	2	4	2	0	1	1	1	0
gălbui; negru cenușiu	0	0	0	0	40	0	0	0
brun deschis; brun închis	0	0	0	0	7	0	0	0
brun închis; brun închis	0	0	0	0	4	0	0	0
brun deschis; negru	0	3	9	0	0	0	2	0
gălbui; gălbui	0	2	7	0	9	6	3	0
portocaliu; portocaliu	5	0	2	0	3	0	3	0
brun deschis; brun deschis	10	0	0	1	10	1	6	0
cărămiziu cu flecuri; cenușiu	2	1	0	0	46	0	0	2
cărămiziu; brun deschis	0	0	0	0	2	0	3	0
brun cu flecuri; negru cenușiu	0	0	0	0	0	0	3	34

Amestecul ceramicii constituie o parte a tehnologiei unei perioade sau a unei șarje de prelucrare. Din seriarea acestuia rezultă grupările de mai jos. La un capăt se grupează amestecul cu nisip și măr, la celălalt nisipul cu bobul mare, deși acesta este distribuit în multe complexe.

	G92	P86	B90	G88	Gr a	G89	G93	91
nisip și măr	4	128	67	51	1	18	8	0
nisip și mică	0	73	7	39	5	11	9	2
nisip	1	2	0	1	0	4	2	0
măr și nisip		13	16	24	4	4	7	0
pietricele	1	0	4	4	0	3	0	0
roca pisată	0	1	8	0	1	3	2	0
nisip, ciob și măr	0	0	0	6	0	1	0	0
cioburi pisate	0	0	0	0	0	2	0	0
nisip și cioburi	0	0	0	0	0	1	0	0
nisip cu bob mare	0	9	10	13	1	5	4	34

Arderea ceramicii a fost stabilită mai mult declarativ, neexistând încă analize asupra acestor categorii ceramice. Definirea lor s-a făcut pe baza unor principii generale, studiind aspectul macroscopic, utilizând cunoștințe generale. Din aceste motive, rezultă și caracterul restrâns, limitat al observațiilor noastre. Pentru unele civilizații definițiile pot fi bune, pentru altele trebuiesc verificate și, poate, redefinite. Prezentarea noastră are doar un caracter general, studii specializate viitoare vor permite schimbarea sau precizarea opiniilor.

Din analiza de mai jos se poate vedea răspândirea categoriilor de ardere pe complexe.

	G93	G92	B90	Gr a	G91	P86	G89	G88
bună reductantă	36	146	56	22	2	26	6	0
bună	0	3	0	0	0	0	0	1
slabă oxidantă	0	10	11	1	0	9	0	0
bună oxidantă	0	65	65	27	4	71	19	10
slabă	0	1	6	0	0	0	3	1
slabă reductantă	0	1	0	2	0	4	4	0
secundară	0	0	0	0	0	2	0	0

Netezirea ceramicii și tratarea suprafeței vasului comportă astăzi două aspecte: 1) ceramica care a stat în anumite condiții de umiditate și aciditate în sol, care au afectat straturile superficiale, mai ales, slipul și angoba și 2) predomină ceramica netezită, urmată de cea anetezită și aspră.

În tabelele de mai jos sunt prezentate seriile de complexe și de atribute. O grupare este formată din B 90, G 92 și P 86, clasă determinată în principal de asocierea ceramicii netezite, aspre și anetezite.

	G91	Gr a	G92	P86	G88	B90	G89	G93
lustruit	0	0	1	0	0	0	0	0
slip căzut	0	6	13	0	0	0	0	0
netezit	6	44	177	86	9	97	25	2
aspră	0	0	5	8	1	15	0	0
anetezit	0	2	30	18	2	26	7	34

Cea aspră este determinată și de lipsa slipului, căzut, cel mai adesea, din cauza acidității solului, fie la scoaterea ceramicii din mediul în care a stat. Acest lucru rezultă și din asocierea lor — fac parte din același cluster (nor, partiție) atât ceramica cu slip căzut, cât și ceramica lus-

F; SF; brun deschis; māl și nisip; anet; bună reductantă	5	0	0	0	0	0	0	0	0
F; UC; gălbui; nisip mare; netezit; bună oxidantă	4	0	0	0	0	0	0	0	0
F; SF; brun deschis; nis + mică; anet; bună reductantă	4	0	0	0	0	0	0	0	0
A; F; brun flec; nis + mică; netezit; bună reductantă	3	0	0	0	0	0	0	0	0
D; F; brun flec; nis + mică; netezit; bună reductantă	3	0	0	0	0	0	0	0	0
F; SF; cărăm; māl și nisip; anet; slabă oxidantă	3	0	0	0	0	0	0	0	0
F; F; brun flec; nis + mică; slip căzut; bună reductantă	2	0	0	0	0	0	0	0	0
F; F; cărăm; nis + mică; netezit; slabă oxidantă	2	0	0	0	0	0	0	0	0
F; SF; brun închis; māl și nisip; anet; slabă oxidantă	2	0	0	0	0	0	0	0	0
F; SF; brun închis; nisip; slip căzut; bună	2	0	0	0	0	0	0	0	0
F; F; brun flec; nis + mică; netezit; bună reductantă	30	0	0	0	0	0	2	0	0
F; F; brun deschis; nis + mică; netezit; bună reductantă	9	0	2	0	0	0	0	0	0
F; SF; cen alb; nis + mică; netezit; bună oxidantă	0	2	0	0	0	0	0	0	0
F; F; gălbui; nis + mică; netezit; bună oxidantă	4	2	5	2	0	0	0	0	0
F; SF; roșu; māl și nisip; netezit; bună oxidantă	1	0	0	2	0	0	0	0	0
F; SF; nc flec gălbui; nisip mare; aspră bună reductantă	2	0	0	0	0	4	0	0	0
F; SF; gălbui; māl și nisip; netezit; bună oxidantă	0	2	2	1	0	0	0	0	0
F; SF; cărăm; nis + mică; netezit; bună oxidantă	0	1	0	4	0	0	0	0	0
F; UC; portocaliu; roca pisata; anet; bună oxidantă	0	0	3	0	0	0	0	0	0
F; SF; brun deschis; ciobu și nisip; anet; slabă oxidantă	0	0	2	0	0	0	0	0	0
F; F; brun deschis; māl și nisip; netezit; bună oxidantă	0	0	0	3	0	0	0	0	0
F; SF; brun flec; nisip mare; anet; slabă reductantă	0	0	0	3	0	0	0	0	0
F; SF; portocaliu; nis + mil; netezit; bună oxidantă	0	0	0	3	0	0	0	0	0
F; F; brun deschis; nisip; netezit; bună reductantă	0	0	0	2	0	0	0	0	0
G; UC; brun deschis; roca pisată; anet; slabă	0	0	0	2	0	0	0	0	0
F; F; brun deschis; māl și nisip; anet; bună reductantă	0	0	0	0	0	5	0	0	0
F; SF; cărăm flec; roca pisata; anet; bună oxidantă	0	0	0	0	0	6	0	0	0
F; F; gălbui; nis + mil; netezit; bună oxidantă	0	0	0	0	0	4	0	0	0
F; F; roșu; māl și nisip; netezit; slabă oxidantă	0	0	0	0	0	4	0	0	0
F; UC; brun deschis; nisip mare; aspră; slabă reductantă	0	0	0	0	0	4	0	0	0
F; F; portocaliu; māl și nisip; netezit; bună oxidantă	0	0	0	0	0	3	0	0	0

[illegible]

F; F; brun flec; nis + mică; netezit; bună oxidantă	0	0	0	0	0	0	0	3	0
F; SF; cărăm flec; māl și nisip; netezit; slabă oxidantă	0	0	0	0	0	0	0	3	0
F; SF; cărăm flec; nisip mare; aspră; bună reductantă	0	0	0	0	0	0	0	3	0
F; SF; gălbui; nis + mil; ne- tezeit; slabă oxidantă	0	0	0	0	0	0	0	3	0
F; SF; portocaliu; nisip mare; aspră; bună reductantă	0	0	0	0	0	0	0	3	0
F; SF; roșu; nis + mică; netezit; bună oxidantă	0	0	0	0	0	0	0	3	0
F; SF; vișiniu; nis + mil; netezit; bună oxidantă	0	0	0	0	0	0	0	3	0
F; SF; portocaliu; nis + mică; netezit; bună oxidantă	0	0	0	0	0	0	0	5	0
F; F; brun deschis; nis + mil; netezit; slabă oxidantă	0	0	0	0	0	0	0	4	0
F; F; cărăm flec; māl și nisip; anet; bună oxidantă	0	0	0	0	0	0	0	4	0
F; UC; brun deschis; nis + mil; netezit; bună oxidantă	0	0	0	0	0	0	0	4	0
F; UC; brun deschis; pictricele; aspră; bună reductantă	0	0	0	0	0	0	0	4	0
A; SF; cărăm flec; nis + mică; netezit; bună reductantă	0	0	0	0	0	0	0	2	0
F; F; brun flec; māl și nisip; anet; bună reductantă	0	0	0	0	0	0	0	2	0
F; F; brun flec; māl și nisip; netezit; bună oxidantă	0	0	0	0	0	0	0	2	0
F; F; brun flec; nisip mare; anet; bună reductantă	0	0	0	0	0	0	0	2	0
F; F; brun deschis; nis + mil; netezit; bună oxidantă	0	0	0	0	0	0	0	2	0
F; F; cărăm flec; māl și nisip; netezit; bună oxidantă	0	0	0	0	0	0	0	2	0
F; F; cen alb; nis + mil; anet; bună reductantă	0	0	0	0	0	0	0	2	0
F; F; nc flec gălbui; nis + mil; netezit; bună reductantă	0	0	0	0	0	0	0	2	0
F; UC; brun flec; nisip mare; aspră; bună reductantă	0	0	0	0	0	0	0	2	0
F; SF; brun flec; māl și nisip; netezit; bună oxidantă	0	0	0	0	0	0	0	2	0
F; SF; brun deschis; nis + mică; anet; bună oxidantă	0	0	0	0	0	0	0	2	0
F; SF; cenușiu; nisip mare; aspră; bună reductantă	0	0	0	0	0	0	0	2	0
F; SF; portocaliu; nis + mil; netezit; bună reductantă	0	0	0	0	0	0	0	2	0
F; SF; roșu; nis + mică; netezit; bună reductantă	0	0	0	0	0	0	0	2	0
F; SF; roșu; nis + mil; netezit; bună oxidantă	0	0	0	0	0	0	0	2	0
F; F; cărăm flec; nis + mică; netezit; bună reductantă	0	0	0	0	0	0	0	2	2
D; SF; brun flec; nisip mare; anet; bună reductantă	0	0	0	0	0	0	0	0	34

Concluzii. Cercetările din zona centrală au pus mai multe probleme noi, de care trebuie ținut cont în viitor. Săpătura este amplasată în zona centrală a stațiunii, care nu are aceeași densitate de locuire ca cea din

vecinătatea șanțurilor. Este prematur a se trage ample concluzii după primul sondaj în zona centrală. Lipsa unui strat de cultură mai gros și a unei densități mari de complexe trebuie însă reținută.

Stratigrafia nu se prezintă ca în sondele marginale. Nuanța de sol și evoluția geologică a straturilor este asemănătoare, dar structura arheologică este alta. Nu avem încă analize pedologice pentru această zonă.

Materialele din secțiuni au următoarele repartiții pe adâncimi, serie-reca lor a dat situația de mai jos, precizându-se foarte clar vecinătățile.

	F	SF	UC
040	156	129	15
020	41	40	4
080	95	132	18
030	4	8	2
075	2	6	0
120	0	3	0

Din vecinătăți se poate vedea: a) de la care adâncimi pornesc unele gropi sau albieri cu materiale; b) existența unor procese sau atribute în retardare sau dezvoltări neliniare; c) relația situațiilor și a atributelor. În afara complexelor în secțiuni în stratul de cultură situația se prezintă astfel:

	075	030	120	040	020	060
48; 9; F; SF; portocaliu; nisip + măr; netezit	0	0	3	3	0	1*
49; 2; F; SF; cărămiziu; nisip + măr; nisip căzut	6	0	0	0	0	0
49; 10; F; F; cărămiziu; nisip + măr; netezit	0	0	0	2	1	0*
48; 10; F; F; brun deschis; nisip + măr; netezit	0	0	0	1	0	2*
49; 1; F; F; gălbui; nisip și mică; netezit	0	2	0	1	0	0
48; 9; F; F; cărămiziu; nisip + măr; netezit	0	0	0	11	0	0
48; 10; F; F; cărăm. cu flec; măr și nisip; netezit	0	0	0	7	0	0
48; 10; F; SF; cărămiziu; măr și nisip; netezit	0	0	0	7	0	0
49; 4; F; SF; brun deschis; nisip + măr; netezit	0	0	0	7	0	0
49; 7; F; F; cărămiziu; nisip + măr; netezit	0	0	0	7	0	0
48; 10; F; F; brun cu flec; nisip + măr; nisip căzut	0	0	0	6	0	0
48; 10; F; F; roșu; nisip și mică; netezit	0	0	0	6	0	0
49; 2; F; F; cărămiziu; nisip + măr; netezit	0	0	0	6	0	0
49; 2; F; SF; gălbui; măr și nisip; netezit	0	0	0	6	0	0
48; 10; F; F; brun deschis; măr și nisip; netezit	0	0	0	4	0	0
48; 4; F; SF; cărămiziu; nisip și mică; netezit	0	0	0	4	0	0
49; 1; F; SF; brun cu flec; nisip + măr; netezit	0	0	0	4	0	0
49; 2; F; F; cafeiniu albicios; nisip și mică; netezit	0	0	0	4	0	0
49; 4; F; SF; cărămiziu; măr și nisip; netezit	0	0	0	4	0	0
48; 10; F; F; vișiniu; nisip + măr; netezit	0	0	0	3	0	0
48; 10; F; SF; ne cu flec. gălb. pietricele; anetezit	0	0	0	3	0	0
48; 2; F; F; cărămiziu; nisip + măr; netezit	0	0	0	3	0	0
48; 9; F; F; roșu; nisip și mică; netezit	0	0	0	3	0	0
48; 9; F; SF; brun deschis; nisip + măr; netezit	0	0	0	3	0	0
48; 9; F; SF; cărămiziu; nisip + măr; netezit	0	0	0	3	0	0
48; 9; F; SF; gălbui; nisip + măr; netezit	0	0	0	3	0	0
49; 1; F; F; vișiniu; nisip + măr; netezit	0	0	0	3	0	0
49; 4; F; F; cărămiziu; nisip + măr; netezit	0	0	0	3	0	0
49; 7; F; SF; cărămiziu; nisip + măr; nisip căzut	0	0	0	3	0	0
49; 8; F; SF; cărămiziu; nisip și mică; netezit	0	0	0	3	0	0
49; 8; F; SF; cărăm. cu flec; nisip și mică; netezit	0	0	0	3	0	0
49; 9; F; F; cărămiziu; nisip + măr; netezit	0	0	0	3	0	0
48; 10; F; F; portocaliu; nisip + măr; netezit	0	0	0	10	0	0
49; 1; F; F; brun cu flec; nisip și mică; netezit	0	0	0	9	0	0
48; 9; F; SF; cărămiziu; pietricele și măr; anetezit	0	0	0	5	0	0

48; 10; A; SF; roscat; māl și nisip; anetezit	0	0	0	0	0	12
48; 8; F; SF; cārāmiziu; nisip + māl; netezit	0	1	0	0	0	7
48; 10; F; F; cārāmiziu; nisip + māl; netezit	0	0	0	1	0	6
48; 10; F; SF; cārāmiziu; nisip + māl; netezit	0	0	0	1	0	6
48; 10; F; F; cārāmiziu; nisip și mică; netezit	0	0	0	0	0	7
48; 3; F; SF; cārāmiziu; nisip + māl; angoba rosie	0	0	0	0	6	0
48; 9; F; SF; cārām cu flec.; māl și nisip; netezit	0	0	0	0	0	6
49; 6; F; SF; portocaliu; māl și nisip; anetezit	0	0	0	0	0	6
48; 8; F; F; roșu; nisip + māl; netezit	0	0	0	0	4	0
49; 9; F; SF; cārāmiziu; nisip cu bob mare; aspră	0	0	0	0	2	2
48; 10; F; SF; brun deschis; nisip + māl; netezit	0	0	0	0	0	4
48; 10; F; SF; cafen alb.; nisip mar.; anetezit	0	0	0	0	0	4
48; 8; F; SF; brun cu flec.; ciob. pisate; anetezit	0	0	0	0	0	4
48; 9; F; F; vișiniu; nisip + māl; netezit	0	0	0	0	0	4
48; 9; F; SF; cārāmiziu; nisip și mică; netezit	0	0	0	0	0	4
49; 6; F; SF; brun deschis; pietricele; slip căzut	0	0	0	0	0	4
48; 8; F; F; gălbui; nisip + māl; netezit	0	0	0	0	3	0*
49; 3; F; SF; cafeniu albicios; nisip + māl; netezit	0	0	0	0	3	0*
49; 9; F; F; brun deschis; nisip + māl; netezit	0	0	0	0	3	0*
48; 10; F; F; brun deschis; nisip și mică; netezit	0	0	0	0	0	3
48; 10; F; F; cafeniu alb.; nisip + māl; slip căzut	0	0	0	0	0	3
48; 10; F; F; ne; flec gălb.; nisip și mică; netezit	0	0	0	0	0	3
48; 10; F; SF; brun cu flec.; māl și nisip; anetezit	0	0	0	0	0	3
48; 10; F; SF; cārāmiziu; pietricele; anetezit	0	0	0	0	0	3
48; 10; G; UC; cārām.; nisip, ciob + pleava; anetezit	0	0	0	0	0	3
48; 8; F; SF; portocaliu; māl și nisip; anetezit	0	0	0	0	0	3
48; 8; F; SF; vișiniu; māl și nisip; anetezit	0	0	0	0	0	3
48; 8; G; UC; portoc.; nisip, ciob + pleava; anetezit	0	0	0	0	0	3
48; 9; F; F; brun deschis; nisip + māl; netezit	0	0	0	0	0	3
48; 9; F; SF; gălbui; māl și nisip; netezit	0	0	0	0	0	3
49; 10; F; F; cārāmiziu; māl și nisip; netezit	0	0	0	0	0	3
49; 2; F; SF; gălbui; nisip și mică; anetezit	0	0	0	0	0	3
49; 4; F; F; brun cu flec.; nisip și mică; netezit	0	0	0	0	0	0
49; 4; F; F; cārāmiziu; māl și nisip; netezit	0	0	0	0	0	3
49; 6; F; F; brun cu flec.; ciob. pisate; slip căzut	0	0	0	0	0	3
49; 6; F; UC; cārām cu flec.; nisip mare; aspră	0	0	0	0	0	3
48; 8; F; F; brun deschis; nisip + māl; netezit	0	0	0	0	10	0
48; 8; F; SF; cārām. cu flec.; nisip + māl; anetezit	0	0	0	0	2	3
48; 8; F; F; gălbui; māl și nisip; netezit	0	0	0	0	0	5
49; 6; F; F; portocaliu; cioburi pisate; netezit	0	0	0	0	0	5

Unele anomalii au fost marcate cu *. Acestea nu sunt reguli, ci doar explică situația atributelor. Fiind puține materiale, nu trebuiesc deduse și nici nu pot fi trase reguli din situațiile sus prezentate.

Groapa de cult. Această groapă ridică probleme deosebit de interesante, pe care nu le dezvoltăm aici, dar le reținem și le punctăm. Descoperirea marelui topor, sceptra de piatră, oasele arse, vasele întregi sau sparte ritual, imitația de topor sau sceptra dintr-o rocă friabilă, nefuncțională (*fig. 7/3*), neutilizabilă, ne duce cu gândul la o depunere rituală. Fiecare din piesele asociate în groapă are semnificațiile ei:

— Vasul spart în care erau resturi de oase arse, peste care au fost depuse topoarele și sceptra se afla chiar pe fundul gropii. Depunerea unor vase mari răsturnate arată că în acestea nu au fost depuse lichide sau produse care să curgă, altfel ar fi fost aleasă poziția normală.

Oasele arse presupun existența unui rug sau foc, legate de un banchet sau rit funerar. Spargerea rituală a unor vase am constatat-o în mai multe morminte de la Iclod (*Lazarovici 1991 a, p. 10*).

— Topoarele uriașe. În zona Turzii mai sunt două topoare uriașe, unul descoperit în vara anului 1994, altul descoperit mai de mult în zona Turda (inf. Z. Milea). Un al treilea provine de la Căprioara-Poieni, localitate ce se află nu departe de Iclod, la cca. 15 km (*Lazarovici 1977a*, p. 37, fig. 2.4 = 3.3). Piesa de la Căprioara are dimensiunile de $26 \times 3 \times 4,2$ cm. La Iclod au fost descoperite numeroase topoare perforate, de foarte mari dimensiuni (fig. 6 4; 8/2—3), provenite din periegeze.

Prezența lor într-o groapă confirmă existența unor depuneri rituale. Prezența în zona centrală a stațiunii, într-o groapă de cult, dintr-o fază timpurie a grupului Iclod, ne face să ne gândim la o groapă de întemeiere, de fundare sau un gest de implorare.

Mormântul 51. Acesta nu ridică probleme deosebite față de alte morminte decât prin depunerea rituală de carne și toporul perforat, care sunt apariții mai rare la Iclod, apărând până în prezent doar într-un caz, la M 42, unde se afla lângă șold (*Lazarovici — Maxim 1989—1993*, p. 361, fig. 19.1). Cele două piese perforate, după locul în care au fost depuse, au câteva caracteristici comune: ambele sunt în zona brâului, ambele au ceafa potrivită pentru lovit și ambele au urme de folosite prin lovire. De aici, rezultă folosirea lor ca măciucă. Toporul, descoperit în M 51, are gaura mult adusă spre tăiș și paralelă cu muchia tăișului. În această situație, reținem funcționalitatea piesei ca topor de luptă, iar nu pentru tăiat. De altfel, centru de greutate al piesei se află spre ceafă. Depunerea acestei piese se leagă, deci, de funcționalitatea ei ca armă. Toporul perforat este un semn distinctiv. Cel mai adesea acesta apare în situații speciale. În ultima vreme au fost descoperite niște piese deosebit de mari, în vecinătatea orașului Turda, în hotarul cu satul Mihai Viteazu (descoperire inedită din 1994). Acolo au fost descoperite două topoare foarte mari și un topor perforat, considerate de noi ca depunere rituală, ca ofrandă de întemeiere sau de îmbunare a unor divinități.

În groapa mormântului se mai afla un os, cu semnificația unei depuneri de carne și cornul de cerb. În această situație considerăm că ne aflăm în fața unui mormânt cu inventar aparținând unui vânător. De altfel, la multe schelete, antropologii au sesizat dezvoltarea unei musculaturi la picioare, specifică unei populații, care în căutarea hranei zilnice, efectuează mulți kilometri, iar poziția de odihnă preferată este cea a nomazilor, cea pe vine (ciuci). Situația nu este singulară: la Iclod mai poate fi identificat cu o astfel de funcționalitate și M18, care avea, de asemenea, mai multe arme, ofrandă de carne de cerb și mărgelile lucrate din cochiliă scoicii de *Spondylus* (*Lazarovici 1991 a*, p. 10).

Prezentarea poziției de odihnă, de relaxare pe vine, nu trebuie înțeleasă că respectivele comunități nu cunoșteau sau nu aveau în gospodărie scaunul. La această vreme și în această stațiune avem redat în miniatură, ca jucării de copil, un scăunel (*Lazarovici 1991 a*, p. 35), ceea ce poate fi interpretat ca rol funcțional sau cultic. Este necesar să subliniem rostul cultic, poate, al unor asemenea piese mici, deoarece în mai multe situații se cunosc figurine șezând pe tron sau scaun. Astfel, în stațiunea de la Brănișca din aceeași vreme (*Lazarovici 1991*, p. 131) apare o figurină cu tronul ei, asta pentru a cita doar analogiile cele mai apropiate. În Serbia, în cultura Vinča, sunt numeroase exemplare din statuete cu tron sau pe tron.

Materialele descoperite în această zonă aparțin, în marea lor majoritate, fazei timpurii a grupului Iclod, ceea ce noi am definit ca Iclod I, I II. Pentru aceasta pledează factura ceramicii (pasta fină, culoarea gălbuie, cărămidie, ardere bună reductantă din specia semifină și fină, slipul galben verzui, fin, vasele cilindrice cu buza lărgită și răsfrântă (tip AD) au fost descoperite întotdeauna în complexe timpurii (Lazarovici 1986, p. 37, fig. 2/13, 13e). Tot specific pentru descoperiri timpurii este și vasul-capac, din pastă gălbuie (Lazarovici 1983, p. 57, (fig. 6/2, 8/13; 1986, p. 37, fig. 2/14, p. 39, fig. 4/2; 1987, fig. 10/23; 1987 a).

Prezența slipului care se desprinde, a slipului gros, a slipului verzui și a slipului roșietic sunt elemente timpurii, de asemenea, caracteristice etapelor timpurii. Asemenea materiale au fost sesizate la începutul săpăturilor de la Iclod, în Zona C, în unele din materialele din groapa „R“, în materiale din colecția școlii și colecția Fălcușan (referiri Maxim — Bulbuc — Crișan 1994) și în mai multe din campaniile recente în materialele de pe fundul șanțului neolitic sau în depunerile din partea inferioară a lui, în toate materialele descoperite în nivelul Iclod I. Asemenea materiale sunt totuși puține, dar în ultima vreme apar tot mai multe descoperiri din fază timpurie, de tip Iclod I. Semnalăm descoperirea unei stațiuni din această vreme, aflată în curs de cercetare (inf. M. Bădău-Wittemberger, descoperire din 1995), la Țaga.

În urma cercetărilor de suprafață, mai reținem că cele mai importante elemente de cult se leagă de descoperirile fazei timpurii de la Iclod.

Interpretăm descoperirea de la Iclod (groapa 92) ca un *bothros* de întemciere. De altfel, gropi cu depuneri de cult (*bothros*) sunt destul de numeroase, fiind descoperite în stațiuni, sanctuare sau locuri speciale (Lazarovici 1990—1991, p. 13).

Aceste apariții se leagă de fenomene de migrație și difuziune, definite de noi ca șocul Vinča C, format din mai multe etape de migrație sudică, fenomene de retardare, sinteză și nașterea unor culturi noi (Lazarovici 1987; 1991; 1994; Drașovean 1991; 1991 a, p. 59 și urm.; 1994; Luca 1985; 1987; 1990; Luca — Dragomir 1985). Acestea dau naștere neoliticului târziu, manifestat prin două-trei etape și mai multe fenomene: a) apariția grupului Turdaș (Lazarovici 1991, p. 122—132), desprinderea grupului Tăuș (Lazarovici 1991, p. 115—121); b) apariția unor fenomene de retardare în Banat (Lazarovici 1979, s.v. Vinča B2/C; 1994, p. 63—64) și Transilvania (la Brănișca: Lazarovici 1991, p. 128—131); c) formarea grupului Iclod (Lazarovici 1991; 1991 a); d) nașterea culturii Tisa (Lazarovici 1994, p. 71—72); e) apariția grupului Foieni (Drașovean 1991; 1991 a; 1994) și nașterea culturii Petrești (Lazarovici 1979).

Toate aceste fenomene sunt cuprinse în cadrul unui proces, ce cuprinde spații largi din zona Lacului Balaton până în Transilvania și din Balcani în Orient (Lazarovici 1987; 1991; 1994; Drașovean 1991, p. 59 și urm.). Pentru fenomenele petrecute pe teritoriul Transilvaniei și Banatului și încadrarea lor în zonele învecinate sugestiv este tabelul 8 (Lazarovici 1994, tabel. p. 74-75).

Uneltele de piatră cioplită, în afară de cele din complexe, sunt puține la număr, iar studiul asupra lor continuă. Dintre cele mai importante amintim un fragment de topor dreptunghiular, cu tăișul știrbit (fig. 6/2).

Importante sunt 3 topoare aduse de copii la Muzeul din Iclod, două în stare fragmentară, provenite de la securi cu ceafa puternică (*fig. 8/2—3*). Deosebită ni se pare o măciucă sau topor de luptă (*fig. 8/4*), provenit din Lujerdiu. Acestea se încadrează în seriile publicate de către Zoia Kalmar-Maxim (*Kalmar 1985*), iar sursele sunt cele semnalate de ea și de I. Boboș (*Boboș 1988*).

Periegheze. Dintre obiectivele nou descoperite, amintim o așezare eneolitică de la Fundătura, atribuibilă culturii Petrești prin strachina carenată din pastă neagră-cenușie, nisipoasă (*fig. 8/1*).

Cronologia. Cronologia relativă și absolută a grupului Iclod este o problemă adesea dezbătută în literatura de specialitate (*Lazarovici 1991; 1991a*, vezi acolo bibl. mai vechi). Cronologia relativă nu este o problemă deosebită, materialele arheologice au permis emiterea unor ipoteze. Acestea au un grad mai mare sau mai mic de probabilitate, date fiind metodele de investigare, comparare, clasificare și ordonare. Acestea se bazează pe emiterea unor ipoteze asigurate de stratigrafii orizontale și stratigrafii comparate. Ele au fost descrise, adesea, de noi în studiile de sinteză sau în rapoarte. Acestea au însă un mare grad de probabilitate având în vedere că s-a operat cu „importuri“, „influențe“, „identice“, „asemănătoare“, autorii referindu-se la un număr limitat de atribute și descriptori, cel mai adesea forma și ornamentul obiectelor. În cele mai bune cazuri se aprecia și pasta. Nu s-a avut în vedere că aceste clasificări operau cu un număr redus de atribute, dintr-un număr foarte mare de obiecte cu numeroase atribute (formă, decor, categorie, culoare, amestec, ardere, netezire). Sigur, nu avem pretenția că trebuie operat cu toți acești descriptori, dar s-a operat mai ales prin asemănare și mai rar prin deosebire, fără a fi luate în considerare și alți parametrii (corelația, varianta ș.a.).

Până nu demult aceste clasificări erau dificil de realizat, arheologul fiind nevoit a opera cu tabele sau grafice ce corelau 2—3 dimensiuni. Aceștia mergeau pe intuiție și deducție, luând drept ca sigur unele observații. Nu se aveau în vedere procese de retardare, sinteză, ateliere, preferințe ale unei comunități ș.a.

Pentru moment nu avem date statistice și baze de date decât pentru un număr limitat de stațiuni din Transilvania (Iclod, Cluj — Piața Libertății, Baciul — str. Nouă, Cheile Turzii — Peștera Ungurească sau Caprelor și Turdaș, săpăturile vechi ale lui M. Roska), bazate pe cercetări moderne.

Privind opiniile referitoare la orizontul cronologic, ele pot fi condensate în tabelul sinoptic (*fig. 9*), în care analizăm importurile, influențele, sintezele, retardările și dănuirile. Acestea au un caracter calitativ, nefiind asigurate de date cantitative și nici de clasificări moderne. Cele mai apropiate date despre materialele de la Iclod provin din grupul Suplac, din Crișana. Publicarea acestor date va permite discutarea unor probleme noi. Mai precizăm că pentru multe din săpăturile vechi se poate opera doar cu date calitative.

În tabel am încercat a introduce și date de C14, dar și acestea trebuie privite, din păcate, relativ, care însă, nu pot fi ocolite. Cercetările

viitoare vor permite îmbunătățirea schemei cronologice, mai ales, pe baza săpăturilor din Banat, din așezări vinčiene, petreștene și Tisa a săpăturilor din sudul Transilvaniei.

Analize petrografice și mineralogice.

Cercetarea utilajului litic șlefuit de la Iclod contribuie la aprecierea obiectivă a calității materiei prime folosite în confecționarea uneltelor, a cunoașterii tehnicilor de prelucrare a rocilor, care se pretează la astfel de intervenții, a provenienței materiei prime brute, care poate să fie locală sau importuri prin contacte economice și culturale intertribale.

Au fost studiate din punct de vedere geologic topoarele din piatră (*fig. 7.1—2*), descoperite într-o groapă rituală (G 92), alături de 14 vase de ceramică și în mormântul M 51 (*fig. 4/1*).

Analizele petrografice și mineralogice efectuate cuprind caracteristicile structural-texturale și de compoziție ale rocilor din care au fost confecționate uneltele, precum și proprietățile fizico-mecanice ale acestora.

Din punct de vedere petrografic, utilajul litic șlefuit face parte din grupa rocilor metamorfice: șisturi cu actinot (șisturi amfibolice) și amfibolite.

Șisturile amfibolice și amfibolitele reprezintă produsele unui metamorfismul regional.

Transformările structural-texturale ale rocilor supuse metamorfismului regional au ca rezultat orientarea preferențială a componentilor cu habit lamelar și prismatic, cu formarea de pături de grosimi variabile, ca urmare a recristalizării substanțelor constituente, în condiții de stress.

Macroscopic șisturile amfibolice și amfibolitele prezintă o variație a culorii de la verde la cenușiu închis, uneori se observă alternanțe de benzi de culori închise cu benzi albe.

Șistul cu actinot (*pl. II 3*) are o compoziție mineralogică dominată de amfiboli, varietatea actinot, dispus sub formă de agregate radiare, alături de care mai apar, subordonat, cuarț, epidot granular, clorit, calcit, albit. Această rocă (*fig. 7.1 a—b*) are o textură șistoasă, o structură nematoblastică și aparține faciesului amfibolitelor cu epidot, de intensitate scăzută.

Amfibolitele (*fig. 4.1; 7.2*) sunt roci cu o textură rubanată, formată din alternanțe de pături leucocrate, alcătuite din feldspat plagioclaz și cuarț și melanocrate, formate din amfibol, respectiv, hornblendă verde. Structura rocii este nematogranoblastică, cu trecere spre granonematoblastică, roca aparține faciesului amfibolitelor de intensitate medie.

În asociația mineralogică a acestor roci mai este prezent epidot, calcit sub formă de plaje, clorit și disten, ca mineral index. Feldspații plagioclazi sunt slab alterați (argilizați) și prezintă macle polisintetice caracteristice.

S-a determinat experimental că în cadrul rocilor metamorfice creșterea procentului de cuarț, amfibol și granat conduc la sporirea însemnată a rezistenței la compresiune, iar prezența cuarțului și granaților determină o creștere a elasticității rocilor.

Tot în acest sens, rocile nealterate au valori mari ale compactității, ceea ce pune în evidență o comportare mecanică foarte bună, îndeosebi

din punct de vedere al deformărilor sub acţiunea sarcinilor exterioare ($C = 95-98\%$).

Rocile folosite la confecţionarea acestor unelte şlefuite (fig. 4/1; 7/1—2) se caracterizează prin: duritate mare: 6—7 în scara Mohs; rezistenţă la compresiune ridicată: 1500—2000 daN/cm²; competenţă deosebită; clasificarea după tărie: roci tari şi foarte tari (6—9).

Sursele de provenienţă sau ocurenţele materiei prime sunt: 'albia majoră şi terasele Someşului Mic; din aflorimentele situate pe afluenţii acestuia (Someşul Cald şi Someşul Rece, Valea Răcătăului, Negruţa, Râşca Mare şi Râşca Mică, Căpuş, Nadăş, Chintău, Valea Seacă, Valea Alunişului). Văile menţionate, au contribuit, în mare măsură, la formarea pietrişurilor pe tot parcursul văii Someşului.

Deci, sursa materiei prime (amfibolite şi şisturi cu actinot) este locală, provenind din formaţiunile de terasă, ce îşi au originea în Munţii Apuseni.

GHEORGHE LAZAROVICI — ZOIA MAXIM —
CRINA LAZO — MIHAI MEŞTER

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- BOBOŞ 1988 I. BOBOŞ, *Identification of some old sources of raw material by mineralogical and metallographical analysis*, in *The First Romanian Conference on the application of physics methods in archaeology*, Bucurest, p. 87—100.
- BOBOŞ 1990 I. BOBOŞ, *Mineralogical and Petrological Analysis of Siliceous Neolithic Artefacts in Western Romania*, in *Archaeometry in Romania*, 2, Bucharest, p. 147—160.
- BOBOŞ — RADU 1991 I. BOBOŞ, I. RADU, *Artefactele silicoase din cultura Vinča*, Reşiţa.
- CRIŞAN 1994 VIORICA CRIŞAN, ZOIA MAXIM, A. BULBUC, *Noi descoperiri arheologice de suprafaţă în hotarul comunei Iclod (IV)*, in *ActaMN*, 31, I, 1994, p. 105—122.
- DARABAN 1988 L. DARABAN, *Gamma ray backscattering and proton magnetometer prospection in archaeology. A comparative evolution of the methods*, in *The First Romanian Conference on the application of physics methods in archaeology*, Bucharest, p. 59—72.
- DARABAN 1990 T. FIAT, M. SĂLĂGEAN, A. PANTELICĂ, L. DARABAN, O. COZAR, C. COSMA, V. ZNAMIROVSKI, DOINA BOROŞ, D. ALICU, *Neutron activation analysis of some ancient objects*, in *Archaeometry in Romania*, 2, Bucharest, p. 131—136.
- DRAGOMIR — LAZAROVICI — TĂRNOVAN 1990 — N. DRAGOMIR, GH. I. LAZAROVICI, I. TĂRNOVAN, *Resistivity Measurements at Tureni Tumulus*, in *Archaeometry in Romania*, 2, Bucharest, p. 161—180.
- DRAŞOVEAN 1991 FL. DRAŞOVEAN, *Voci în Cultura Vinča în România*, Timişoara, p. 24—26, 40—46, 58—66, 71—74, 81, 159—162.
- DRAŞOVEAN 1991a FL. DRAŞOVEAN, *Connections between Vinča C and Tisa, Herpály, Petreşti and Bucovăţ Cultures in Northern Banat*, in *Banatica*, XI, p. 209—211.
- DRAŞOVEAN 1994 FL. DRAŞOVEAN, *Cultura Vinča C în Banat*, teză de doctorat, Bucureşti.

- DUMITRESCU 1984 HORTENSIA DUMITRESCU, *Cercetările arheologice de la Tăuș — Deva, partea I*, în *ActaMN*, XXI, p. 3—44; *partea II*, în *ActaMN*, XXII—XXIII, p. 5—14; comentarii Gh. Lazarovici, *Legăturile cronologice, culturale și locul aspectului Tăuș în cadrul culturii Vinča-Turdaș și a neoliticului transilvan*, p. 15—40.
- FRENTIU 1985 M. FRENTIU, *Program pentru prelucrarea datelor geologice, Seșiunea de comunicări Universitatea din Cluj-Napoca*, p. 29—34.
- FRENTIU — LAZAROVICI 1988 M. FRENTIU, GH. LAZAROVICI, *Methods for automated classification in archaeology. An application to the neolithic graves and ornaments*, în *The First Romanian Conference on the application of physics methods in archaeology*, Bucharest, p. 131—146.
- FRENTIU — LAZAROVICI 1987—1988 M. FRENTIU, GH. LAZAROVICI, *Metode de clasificare automată în arheologie*, în *ActaMN*, p. 909—918.
- FRENTIU — LAZAROVICI 1990 M. FRENTIU, GH. LAZAROVICI, *Seriation and relative chronology of archaeological complexes from Gornea*, în *Archaeometry in Romania*, 2, București, p. 65—86.
- FRENTIU 1988 M. FRENTIU, *Methods for automated classification use in archaeology. Am application to the neolithic graves and ornaments*, în *The First Romanian Conference on the application of physics methods in archaeology*, Bucharest, 1988, p. 131—146.
- HORVÁTH 1991 F. HORVÁTH, *Vinča Culture and its connections with the South-East Hungarian Neolithic: a Comparison of Traditional and 14C Chronology*, în *Banatica*, XI, Reșița, p. 259—273.
- EL. SUSI 1991 GEORGETA EL. SUSI, *La faune de l'établissement vincien de Ljubcova — Ornița (dép. de Caraș-Severin)*, în *Banatica*, XI, p. 259—272.
- IHM 1985 P. IHM, *Korrespondenzanalyse und Seriation. Das Aktuelle Thema*, Marburg, 1985, p. 8—21.
- KALMAR 1985 ZOIA KALMAR, *Despre uneltele din piatră descoperite în județul Sălaj și în zonele învecinate*, în *ActaMP*, IX, p. 93—103.
- KALMAR — STOICOVICI 1987—1988 ZOIA KALMAR, E. STOICOVICI, *Trăsăturile „industriilor” litice de la Iclod*, în *ActaMN*, 24—25, p. 937—945.
- KALMAR — STOICOVICI 1990 ZOIA KALMAR, E. STOICOVICI, *Petrographic and metric analysis of the Iclod tools from neolithic settlement of Iclod*, în *Archaeometry in Romania*, 2, p. 137—145.
- LAZAROVICI 1977a GH. LAZAROVICI, *Cercetări arheologice de suprafață la hotarele județelor Cluj—Sălaj*, în *ActaMP*, I, 1977, p. 35—39.
- LAZAROVICI 1979 GH. LAZAROVICI, *Neoliticul Banatului*, Cluj-Napoca. BMN.
- LAZAROVICI 1983 GH. LAZAROVICI, *Șantierul arheologic Iclod (1977—1981)*, în MCA, p. 50—61.
- LAZAROVICI 1986 GH. LAZAROVICI, *Neoliticul târziu în nord-vestul României (Sălajul, Clujul, Bihorul, Sătmarul)*, în *ActaMP*, X, p. 15—46.
- LAZAROVICI 1987 GH. LAZAROVICI, „Șocul” Vinča C în Transilvania. *Contribuții la geneza eneoliticului timpuriu*, în *ActaMP*, XI, p. 33—35.
- LAZAROVICI 1987a GH. LAZAROVICI, *Șantierul arheologic Iclod. Campania 1985*, în *Apulum*, XXIV, p. 9—39.
- LAZAROVICI 1991 GH. LAZAROVICI, *Voci în Cultura Vinča în România*, Timișoara, p. 17—22, 27—40, 46—58, 67—70, 74—80, 81—86, 95—120, 128—131, 133—136.
- LAZAROVICI 1991a GH. LAZAROVICI, *Grupul și stațiunea Iclod = Die Gruppe und Station Iclod*, Cluj-Napoca, 1991, p. 1—16, 17—42.
- LAZAROVICI 1994 GH. LAZAROVICI, *Der Vinča C — Schok im Banat*, în *Relations Thraco-Ilyro-Helleniques*, București, p. 68—100.
- LAZAROVICI — MAXIM 1989—1993 GH. LAZAROVICI, ZOIA MAXIM, *Șantierul arheologic Iclod (campania 1993)*, în *ActaMN*, 26—30, I, p. 337—364.
- LAZAROVICI — MAXIM 1991 GH. LAZAROVICI, ZOIA MAXIM, *Voci în Cultura Vinča în România*, Timișoara, p. 93—95.
- LAZAROVICI — MAXIM — PINTEA — MEȘTER 1994 GH. LAZAROVICI, ZOIA MAXIM, RODICA PINTEA, M. MEȘTER, *Șantierul arheologic Iclod (jud. Cluj). Campania din 1993*, în *ActaMN*, 31, I, p. 327—339.
- LAZAROVICI — PICIU 1987—1988 GH. LAZAROVICI, T. PICIU, *Analize pedologice preliminare în așezări neolitice din Transilvania și Banat*, în *ActaMN*, p. 925—936.

- LAZAROVICI — PICIU 1990 GH. LAZAROVICI, T. PICIU, *Preliminary pedological analyses at some archaeological stations in the provinces of Transylvania and Banat*, în *Archaeometry in Romania*, 2, Bucharest, p. 161—180.
- LAZAROVICI — PICIU 1991 GH. LAZAROVICI, T. PICIU, *Analizele pedologice de la Gura Baciului*, comunicare la sesiunea *Arheometrie* 4, Cluj, 1991.
- LUCA 1991 A. S. LUCA, *Voci în Cultura Vină în România*, Timişoara, p. 22—23, 141—158, 163—166.
- LUCA 1985 A. S. LUCA, *Săpăturile arheologice de salvare de la Liubcova — Ornița. Raport preliminar pe anul 1985*, p. 465—468.
- I.LUCA 1985a A. S. LUCA, *Săpăturile arheologice de salvare de la Liubcova — Ornița (jud. Caraș-Severin)*, în *Banatica*, IX, p. 31—42.
- LUCA 1987 A. S. LUCA, *Un atelier de perforat topoare la Lipova — Hodaie*, în *Ziridava*, XV—XVI, p. 25—28.
- I.LUCA 1990 A. S. LUCA, *Contribuții la istoria artei neolitice — plastica așezării de la Liubcova — Ornița, jud. Caraș-Severin*, în *Banatica*, X, p. 6—44.
- LUCA 1990a A. S. LUCA, *Precizări asupra încadrării cronologice și culturale a statuetei de la Liubcova*, în *Apulum*, XXVI, p. 49—54.
- LUCA — DRAGOMIR 1985 A. S. LUCA, I. DRAGOMIR, *Despre o nouă descoperire arheologică întâmplătoare de la Gornea — Locurile Lungi*, în *Banatica*, VIII, p. 457—465.
- I.LUCA — EL SUSI 1988 A. S. LUCA — GEORGETA EL SUSI, *Considerații privind unelte din corn și os din stațiunea neolitică de la Liubcova — Ornița*, în *Apulum*, XXV, p. 49—58.
- MARIAN — ALICU 1994 C. MARIAN, D. ALICU, *Prospectări magnetometrice la Iclod. Măsurarea rezistivității*, ms.
- MAXIM 1991 ZOIA MAXIM, *Voci în Cultura Vină în România*, Timişoara, p. 120—128, 131, 137—140, 177—231.
- MAXIM — BULBUC — CRIȘAN 1994 ZOIA MAXIM, AUREL BULBUC, VIORICA CRIȘAN, *Noi descoperiri arheologice de suprafață în hotarul comunei Iclod (IV)*, în *ActaMN*, 31, I, p. 105—122.
- MAXIM — OLTEAN — LAKÓ 1993 ZOIA MAXIM, FLORENTINA OLTEAN, ÉVA LAKÓ, *Despre industria litică din județul Sălaj. Un model de litotecă*, în *ActaMP*, XVII, p. 49—56.
- MĂRZA — MAXIM 1993 I. MĂRZA, ZOIA MAXIM, *Unelte neolitice cioplite din corneene descoperite în Bazinul Someșan. Date petrografice și arheologice*, în *ActaMP*, XVII, p. 57—65.
- MORARIU 1989 V. V. MORARIU, GH. LAZAROVICI, L. MUREȘAN, *Prospectări magnetice la stațiunea neolitică de la Iclod, jud. Cluj, comunicare la Sesiunea Arheometrie 2, Cluj, 1989*.
- MORARIU 1990a V. V. MORARIU, V. SALVANU, P. T. FRANGOPOL, *Dimensional analysis of ancient pottery*, în *Archaeometry in Romania*, 2, București, p. 111—126.
- MORARIU 1995 V. V. MORARIU, *Noi prospectări magnetometrice la Iclod*, ms.

LE CHANTIER ARCHÉOLOGIQUE ICLOD.

LA CAMPAGNE DE 1994

(Résumé)

Les recherches ont été orientées pour la reprise des fouilles systématiques à l'intérieur du site. Pour résoudre ce problème, on a continué les prospections magnétiques avec une équipe formée d'un physicien, Cornel Marian et d'un ingénieur, Adrian Alicu, pour mesurer la résistivité du sol (*Marian — Alicu 1994; 1994a*).

Les prospections ont montré la présence des certaines anomalies magneto-métriques. Il faut bien préciser que dans ces anomalies est comprise aussi l'évolution des couches géologiques supérieures, qui, dans la région d'Iclod ne sont pas uniformes, ce qui est montré non seulement par les prospections antérieures (Morariu 1993), mais aussi par des analyses pédologiques effectuées (Lazarovici — Piciu 1987—1988; 1990; 1991). Les fouilles projetées se trouvent dans la région centrale du site (Lazarovici — Maxim — Meșter 1994), ayant pour objet de préciser la situation au milieu du site. Les sections avaient des dimensions de 20 sur 2 mètres.

La Stratigraphie. Les couches de culture de la zone centrale du site, plus minces ont la succession qui s'ensuit:

- 0—0,20 m sol agricole, humus récent, noir-brun;
- 0,20—0,40/0,45 m couche noire mêlée avec peu de matériaux néolithiques de la phase Iclod I/II;
- 0,45—0,50 m couche noire-brune, interrompue, avec des matériaux de phase Iclod I/II.

Dans la section 48, on a délimité et préparé, seulement sur le trajet de la tranchée, cinq complexes: 2 fonds de cabanes (B 88, B 90), 5 fosses (G 84—85, 87a, b, c, 89, 91), et une agglomération (P 86).

À —0,40 m de profondeur, il a apparu un niveau d'habitation, qui se trouvait à la base de la couche de culture, consistant d'une couche plus brune, considérée souvent comme Iclod I. Les fosses 84, 85, 87 sont des fosses pour les piliers, d'un diamètre entre 15 et 35 cm. Les fosses partent de la couche et coupent une couche de terre cuite menue de c. 7—8 de —50 cm.

Le fond de cabane 88 contenait de la céramique appartenant à la phase Iclod I.

La fosse 89 (c. 9) a été préparée de —0,70 à —1,20 m, une de ses cotés a 3 m et elle atteint 0,80 m. Dans la remplissage il y avait de la céramique et des cornes de cerf.

Le fond de cabane 90 (c. 10, préparé de —0,60 à —1,20 m), a la forme d'un mi-fond de cabane, avec entrée.

Pour la fosse 91 (c. 1) on ne peut pas préciser l'emploi. Les dimensions sont de 50 sur 35 cm et il y a dans le remplissage quelques os et de la céramique de la phase Iclod I.

La fosse 92 (s49, c 6/7) est une fosse de culte, singulière à cause du matériel trouvé dedans.

La tombe 51 (s49, c. 4/5, 4-ème figure), le squelette avait une position couché sur le dos, orienté S-N, le regard au nord, la tête penchée vers la droite, les bras croisés, le gauche sur l'abdomen, le droit sur la poitrine, les pieds parallèles dont les pattes se croisent. L'inventaire de la tombe singulièrement riche, compte 4 pots, trois objets, et quelques os, déposés comme offrande de viande. Dans la fosse de la tombe, il y avait aussi le dépôt de viande et la corne de cerf, ce qui nous fait considérer qu'on se trouve devant une tombe dont l'inventaire appartenait à un chasseur.

La fosse 92. L'intérêt particulier est déterminé par la découverte d'une fosse d'offrandes contenant un grand nombre de pots et trois grandes haches déposées symboliquement. L'intérêt est aussi marqué par le fait que l'un des haches avait été confectionné d'une roche molle, friable, décomposée, de laquelle nous ne savons pas si jamais on a confectionné des haches. Le message transmis par ces pièces, leur forme et leurs grandes, inhabituelles dimensions, leur association, l'endroit où se trouvent dans le site, la rareté des découvertes pareilles, les dépôts, les traces de cendres les os d'animaux etc. ces sont des éléments qui vont permettre un jour, l'élucidation des signes d'interrogation que naturellement, une telle découverte soulève.

La fosse se trouve dans la zone centrale du site, à environ 10 m de l'axe N-S du site (1-ère figure), facilement déplacée vers l'ouest. La fosse avait une forme ronde, ayant le diamètre de 1,75 m, la profondeur de 0,50 m (le fond touchait une profondeur de 090 m par rapport à la surface du sol). La fosse avait une marche vers l'est.

Le remplissage de la fosse a été fait par la brisage rituel de certains pots, qui y ont été déposés de différentes manières: quelques-uns ont été posés, des autres jetés et brisés, et des autres, étant cassés ailleurs, on en a mêlé les tessons avec quelques-unes de la couche.

Les premières pièces déposés au fond de la fosse ont été trois hachessceptres, très grandes, en pierre polie, posées sur une couche de cendres, os brûlés et restes de charbon, avec des traces de brûlure, et quelques fragments de pots, desquelles aussi un fond de pot. La fosse contenait 220 pièces, dont on a reconstitué 14 pots.

Le matériel archéologique compte de la découverte d'un nombre de 520 fragments céramiques, auxquelles on peut ajouter un nombre d'os, outils en os et pierre. Pour les catégories, prédominante est la céramique fine, suivie par celle demi-fine et ordinaire ou grossière. Pour les complexes, G 92 est dominant, avec 226 fragments (y compris les fragments de pots), il est suivi par B 90, avec 138 fragments, et les plus pauvres en sont G 91 et G 88. La couleur de la céramique diffère d'un complexe à l'autre. Dans le mélange de pâte de la céramique prédomine la céramique avec du sable fin et du limon. En ce qui concerne le brûlage de la pâte de la céramique il n'y a pas d'analyses. On a défini les types de brûlure, sur des principes généraux, en étudiant l'aspect macroscopique, en utilisant des connaissances générales. Prédominante est la brûlure bonne, oxydante. Pour le lissage de la céramique et le traitement de la surface prédomine la céramique lissée, suivie par celle anivellée, et celle âpre.

La fosse de culte. Cette fosse soulève des problèmes particulièrement intéressants, qu'on ne va pas développer ici, mais on va les retenir et les présenter par court. La découverte de la grande hache, du sceptre en pierre, des os brûlés, des pots entiers ou brisés comme rituel, l'imitation de hache ou sceptre en roche friable, sans fonctionnalité (figure 7,3), inutilisable, nous fait penser à un dépôt rituel. Chacune des pièces associés dans la fosse a sa signification. Le pot brisé dans lequel il y avait des os brûlés, au-dessus duquel on a déposé les haches et les sceptres se trouve tout au fond de la fosse. Le dépôt des grands pots renversés nous montre que celles-ci n'avaient pas pu contenir des liquides, ou des produits qui coulent, autrement, on aurait choisi leur position normale.

Les grandes haches. Dans la région de Turda il y a encore trois grandes haches, l'une découverte pendant l'été de 1994, l'autre découverte il y a plus longtemps, dans la région de Turda (inf. Z. Milea), et une troisième provient de Căprioara-Poieni à environ 15 km de Iclod. Leur présence dans une fosse confirme l'existence de certains dépôts rituels. Leur présence dans la zone centrale du site, dans une fosse de culte appartenant à une phase ancienne du groupe Iclod, nous fait penser à une fosse de fondation ou à un geste d'imploration.

Nous interprétons la découverte de Iclod comme un *bothros de fondation*. D'ailleurs, des fosses avec des dépôts de culte sont assez nombreuses dans les sites, sanctuaires ou les endroits spéciaux. (Lazarovici 1990—1991, p. 13). Ces apparitions sont liées à des phénomènes de migration et diffusion définis par nous comme le *choc Vinča C*, formé de plusieurs étapes de migration méridionale, synthèse culturelle et de la naissance des nouvelles civilisations.

Traduit par Alice Lazarovici

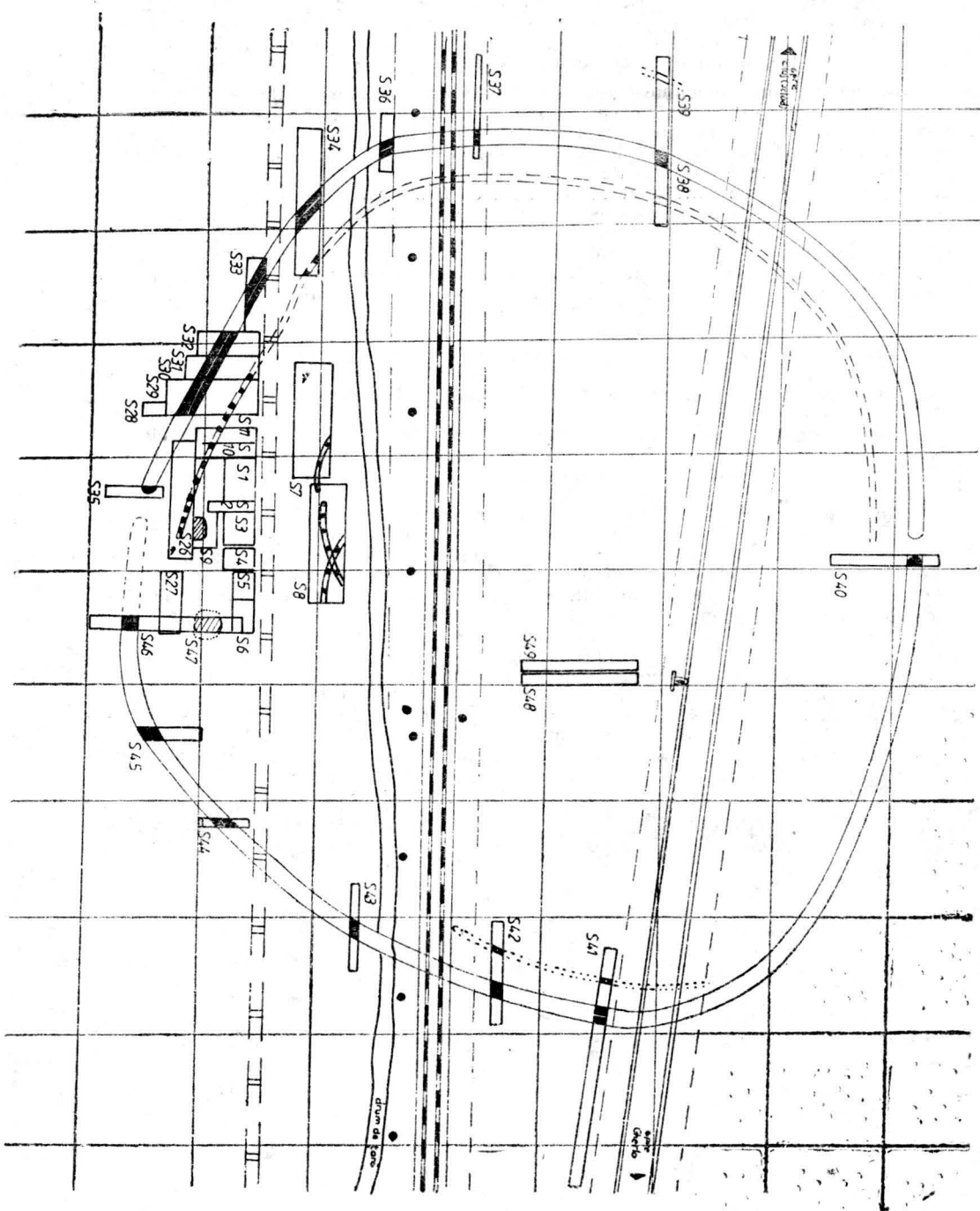
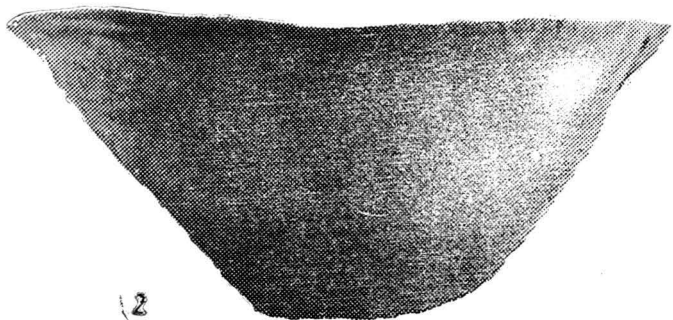
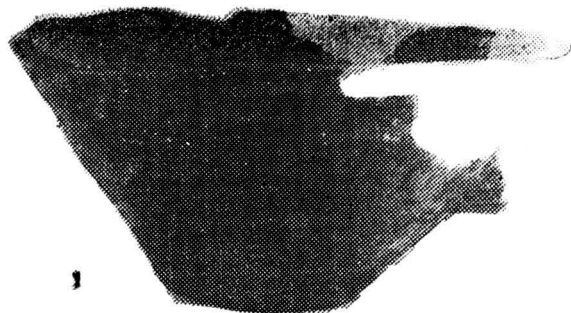

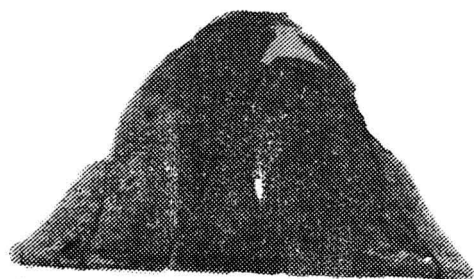
Fig. 1. Iclod—Pământul Vlădicii. Harta amplasării săpăturilor arheologice.

Pl. I. Islo1—Pînî vîl Vîlîcîi, 1—2, 4 groa'pa G 92; 4 mormântul M 51.

1

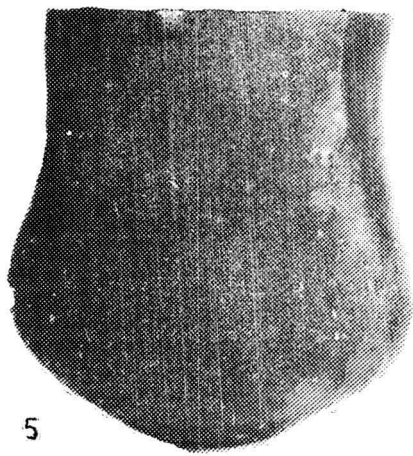
2

3

4

5

Pl. II. Iclod—Pământul Vlădicii. 1--2 groapa G 92; 5 mormânt M 51; 3 secțiunea subțire a toporului din G 92 (fig. 7/1).

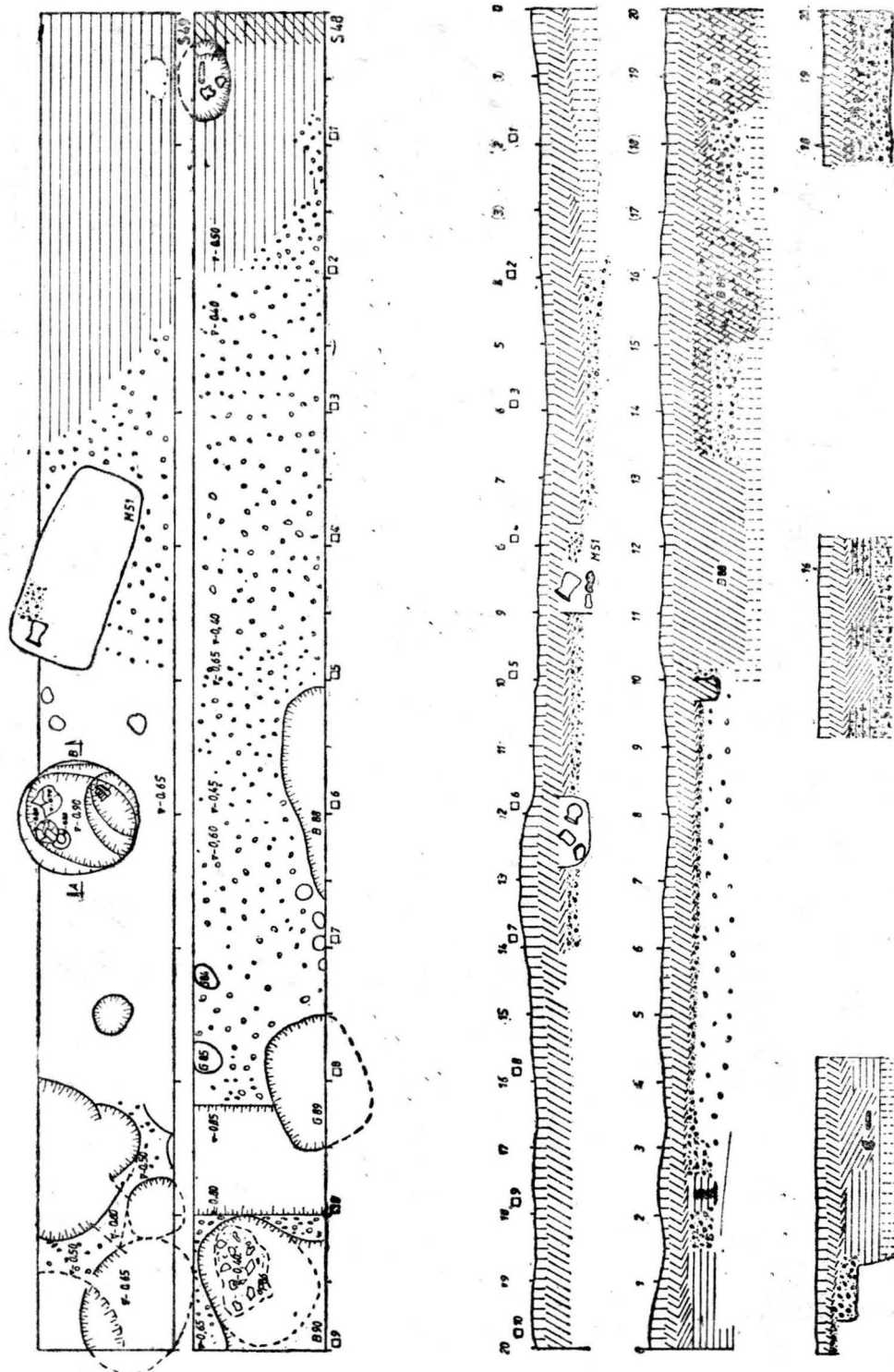

Fig. 2. Iclod—Pământul Vlădicii, sus plan, jos profile.

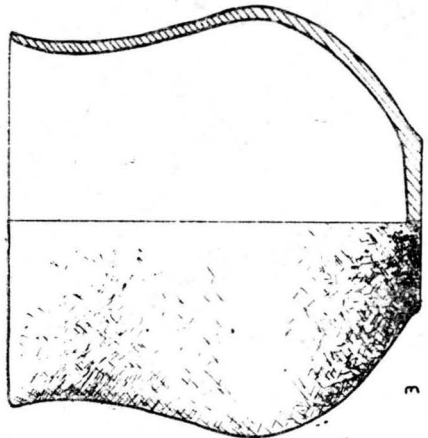
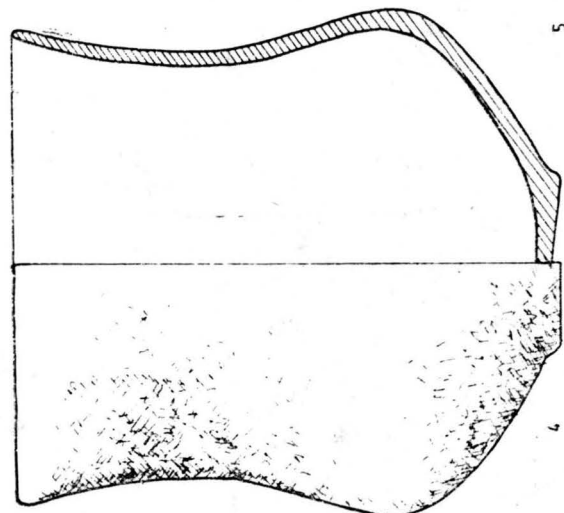
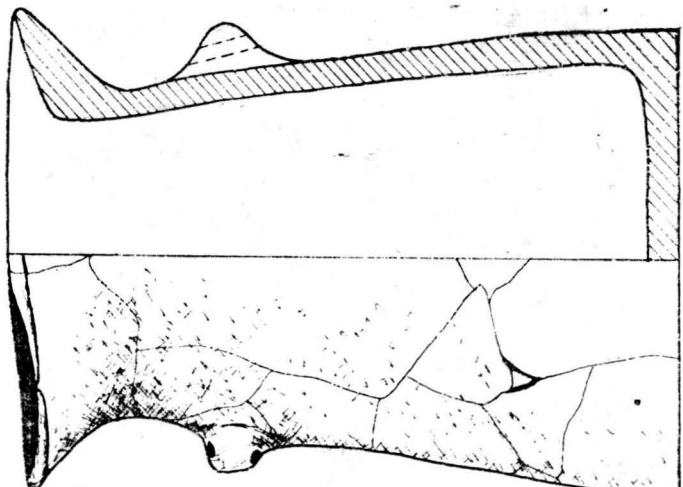
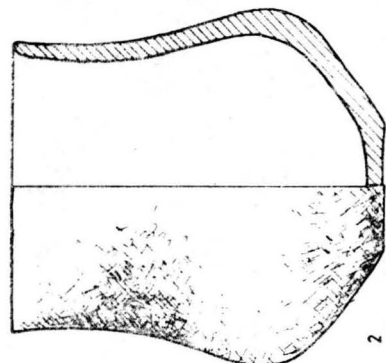

Fig. 3. Iclod—Pământul Vlădicii. Mormântul M 51.

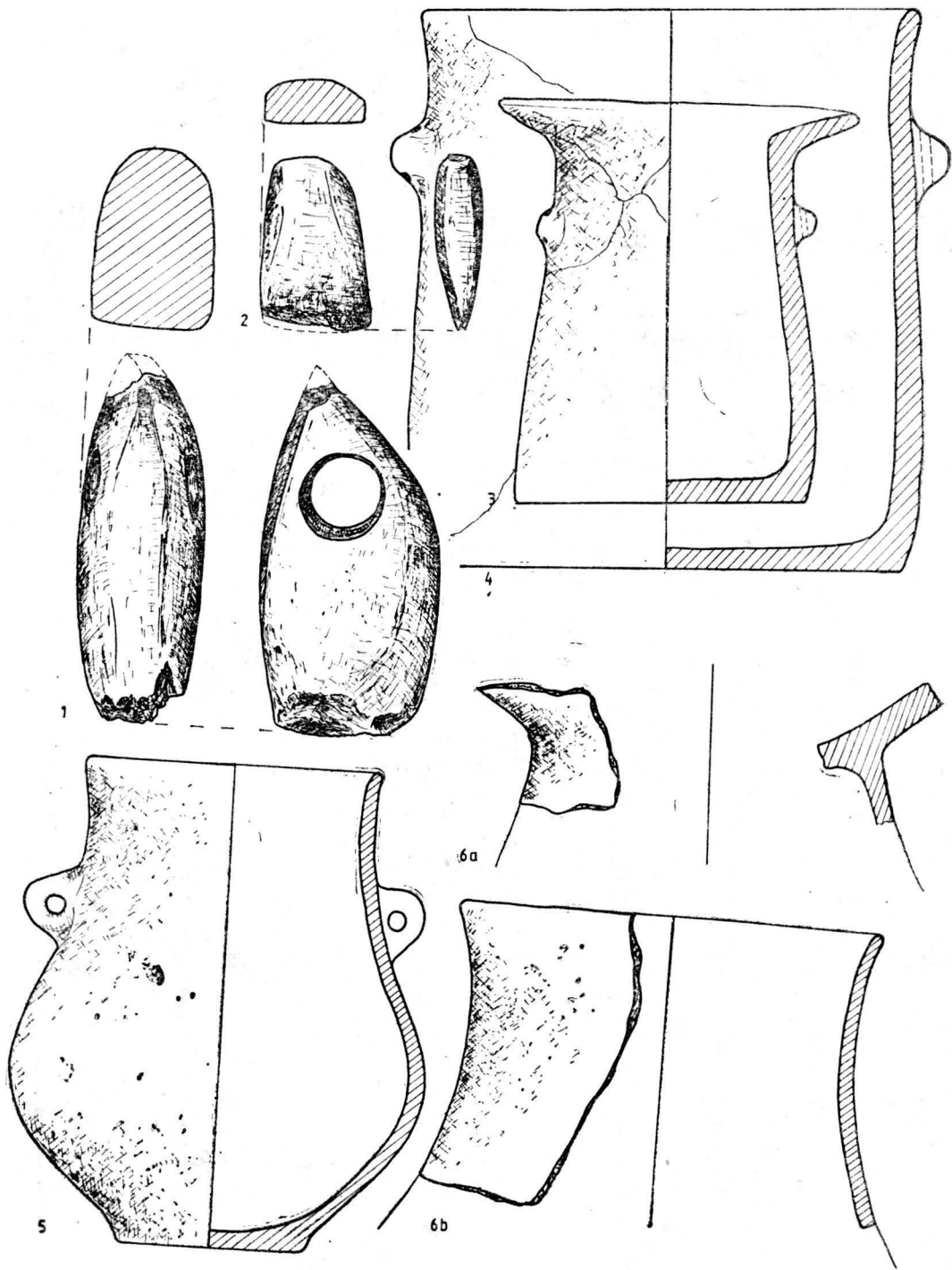

Fig. 4. Iclod—Pământul Vlădiciei. 3—6 groapa G 92; 1 mormântul M 51; 2 topor dreptunghiular din secțiune.

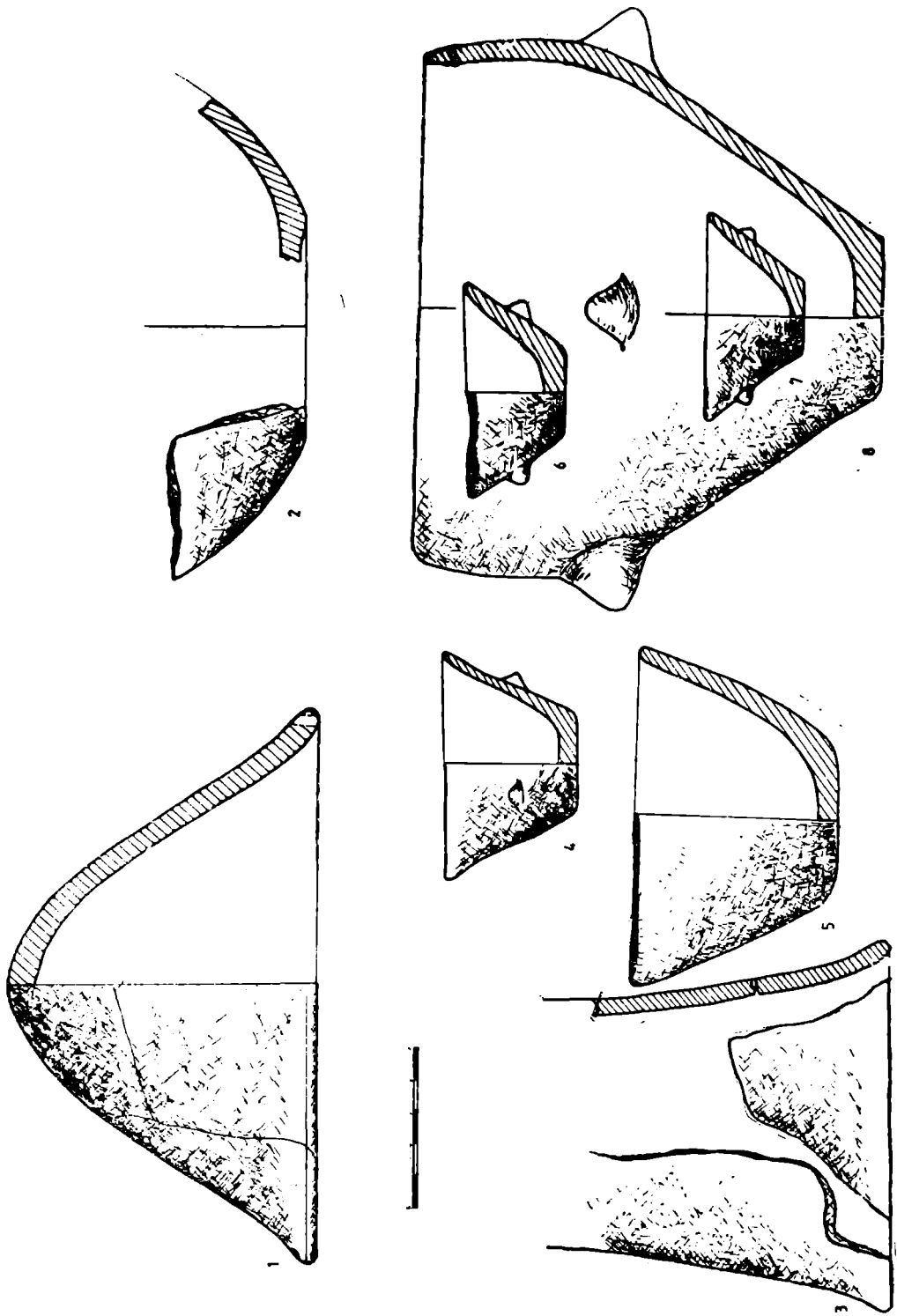

Fig. 5. Iclod — Pământul Vlădicii, vase din grupa G 92.

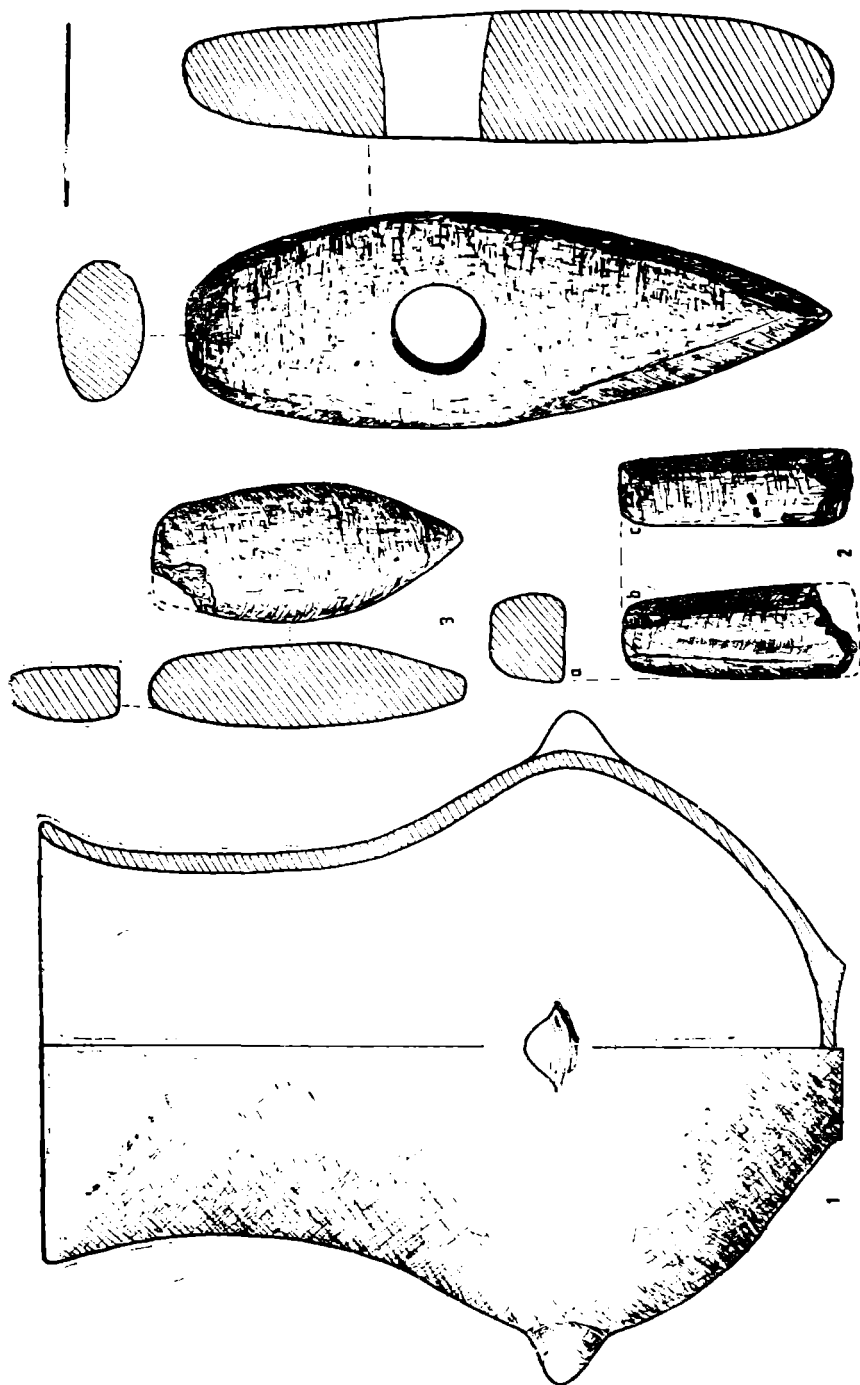

Fig. 6. Iclod --- Pământul Vlădicii. 1 Groapa 92, vasul 2; passim : 2 topor dreptunghiular; 3 rindea; 4 topor perforat.

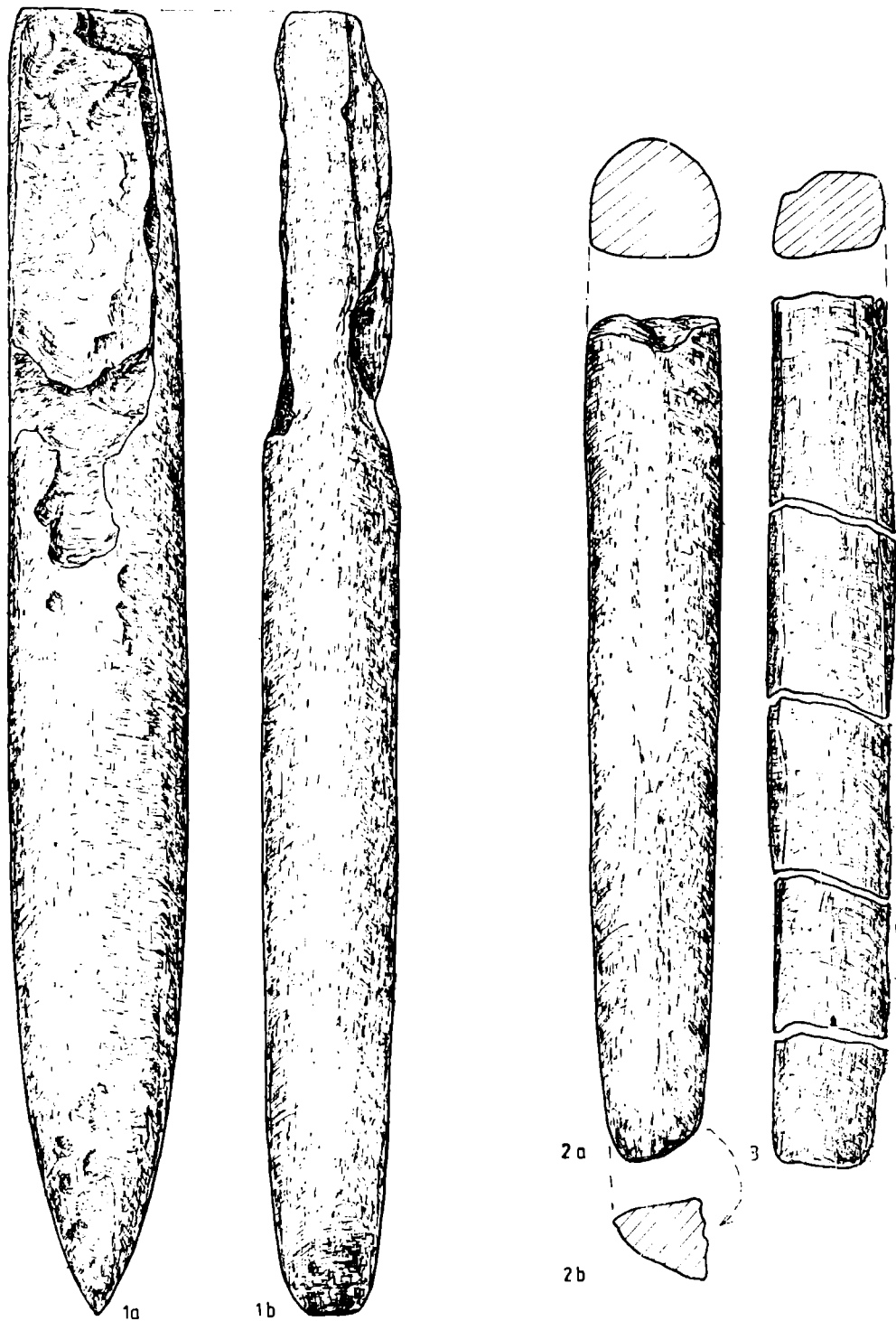

Fig. 7. Iclod — Pământul Vlădiciei. Groapa G 92, topoare și sceptre.

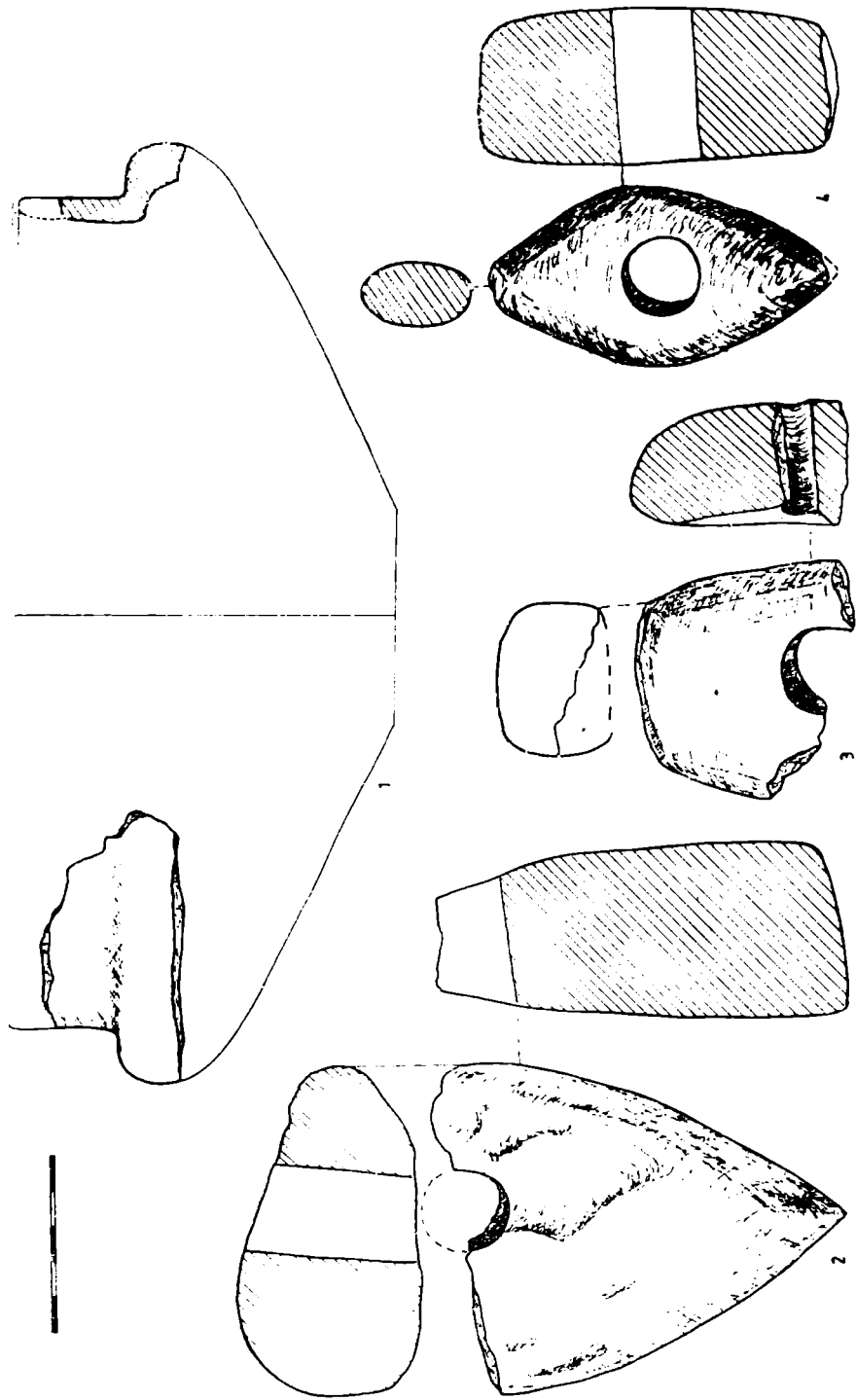

Fig. 8. 1 Fundătura — Poderei, strachină, cultura Petrești; 2—4 Iclod — Pământul l'udicii passimim, topoare perforate.

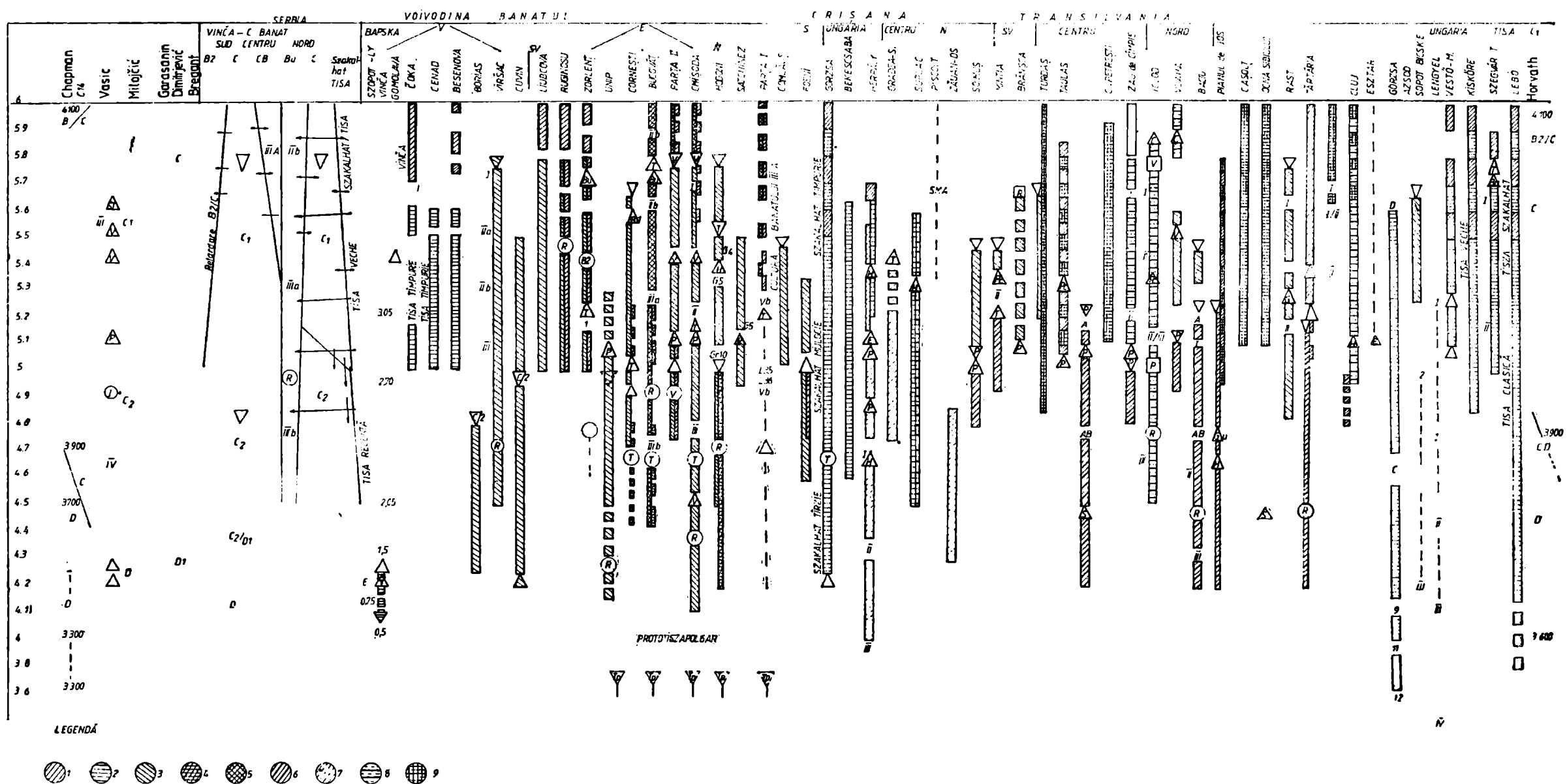

Fig. 9 Tabel privind sincronismele din neoliticul târziu-eneoliticul timpuriu din Banat, Transilvania și zonele învecinate. Prescurtări (legenda): V = Vinča, B2 (1), B2/C (1, 3), șocul inča C (3) = C1, C2, C2/D1, D1, D2 = faze ale culturii Vinča; CB = cultura Banatului; Bu=grupul Bucovăț, I, II, III, IIIa, IIIb nivele; Sz = Székelyhát; T = cultura Tisa (2); grupul Turdaș (9); P = cultura Petrești (5), grup Foeni (6); H = cultura Herpály (7); I = grupul Iolod (8); Legenda R = fenomen de retardare.